

I'LL ALWAYS HAVE A FRIEND

**DE REACTIES VAN BROERS EN ZUSSEN OP DE COMING-OUT VAN
HOLEBI-JONGEREN EN HET VERBAND MET HET WELZIJN VAN
HOLEBI-JONGEREN**

Emma Dejonghe

Studentennummer: 01300191

Promotor: Prof. dr. Wim Beyers

Copromotor: Prof. dr. Alexis Dewaele

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de Psychologie, afstudeerrichting
Klinische Psychologie

Academiejaar: 2017 – 2018

Abstract

We leven de dag van vandaag in een complexe en diverse maatschappij, waarin niet alleen culturen, maar ook verscheidene genders en seksuele oriëntaties in contact komen met elkaar. Voor holebi's blijft het desalniettemin een zware taak om zich te outen binnen hun kerngezin. Druppelsgewijs stroomt onderzoek naar de reactie van de siblings op deze gebeurtenis binnen in databanken. Deze studie peilt naar het verband tussen de reacties van brussen op het welzijn van Vlaamse holebi-adolescenten na hun coming-out in het gezin. Daarenboven onderzoeken we exploratief een aantal bruskenmerken en hoe deze correleren met de steunende reacties en het welzijn van de holebi-jongeren. Dit werd onderzocht aan de hand van correlatie- en regressie-analyses tussen de verscheidene variabelen, gaande van seksuele voorkeur en leeftijd tot homopositiviteit en depressieve gevoelens. In totaal vulden 41 holebi-jongeren en 31 brussen de online vragenlijsten in. De resultaten geven een indicatie van het bestaan van het verband tussen steun thuis en een beter welzijn bij de holebi-jongeren. Er zijn tevens een aantal bruskenmerken die samenhangen met de reactie van de brus en ook met het welzijn van de holebi-jongeren, zoals het welzijn van de brus en hoe ver deze staat in de seksuele carrière. Algemeen kunnen we stellen dat holebi-jongeren een hoger welzijn vertonen naargelang de openheid over hun geaardheid en een homopositieve houding. Implicaties voor hulpverleners en toekomstig onderzoek wordt verder besproken in deze masterproef.

Dankwoord

De masterproef die ik hier neerleg ligt me nauw aan het hart en ik werkte er steeds met mijn volle enthousiasme aan. Ik had het echter niet gekund zonder de hulp van een aantal mensen.

Eerst en vooral wil ik mijn promotor, prof. dr. Wim Beyers, hartelijk danken voor het vele samenzitten rond mijn thesis, voor de vele tips en handvaten die ik meekreeg en om me enorm goed te begeleiden in dit proces. Hij hielp me mijn thesis schrijven van nul tot hetgeen ik hier neerleg en de feedback die ik van hem meekreeg, zal ik zeker nog kunnen gebruiken.

Daarnaast wil ik mijn co-promotor, prof. dr. Alexis Dewaele, ook danken voor het verschaffen van informatie over de holebi-steekproef en welke vragenlijsten gepast zouden zijn en welke theorieën ik zou kunnen gebruiken om mijn thesis uit op te bouwen. Deze gespecialiseerde kennis heeft me goed op weg gezet om de vragenlijsten op te stellen en mijn thesis de nodige voeling te geven met het holebi-onderwerp.

Speciale dankwoorden verdienen de deelnemers van deze masterproef. Hun enthousiasme en inzet verwarmde mijn hart en zonder hen zou deze thesis niet kunnen tot stand gekomen zijn. Bedankt om de vragenlijsten zo nauwgezet in te vullen, met als enige doel de wetenschap te steunen.

Vanzelfsprekend wil ik mijn ouders en broers bedanken voor de vele steun en het bodemloze vertrouwen die ze hebben in mijn kunnen en ik ben hen dankbaar om me de kansen te verschaffen om mijn dromen na te gaan.

Tot slot ben ik mijn vrienden en mijn vriendin een welgemeende ‘danku’ verschuldigd, voor de lange nachten en vroege ochtenden en om elkaar erdoor te trekken als de existentiële crisis even te zwaar doorwoog.

Inhoudstafel

Inleiding	1
Coming-Out van Holebi-Adolescenten	2
Theoretische modellen over coming-out	2
Empirisch onderzoek over de seksuele identiteitsontwikkeling van holebi's	5
Coming-out binnen het gezin	7
Reacties van de Broer/Zus op de Coming-Out	8
Positieve reacties	9
Negatieve reacties	9
Predictoren van reacties	10
Mogelijke Correlaten met de Reacties van Brussen op de Coming-Out van Holebi-Jongeren	10
Geslacht van de broer/zus	10
Verbondenheid met de broer/zus	12
Welzijn van de broer/zus	13
Seksuele carrière van de broer/zus	14
Welzijn	15
Onderzoeksvragen en Hypotheses	16
Methode	20
Steekproef	20
Meetinstrumenten	21
Demografische gegevens	21
Coming-out van de holebi-adolescent	21
Reacties van de brus	22
Houding van de brus	22
Verbondenheid met de brus	23
Welzijn van de holebi-adolescent en de brus	23
Seksuele carrière van de brus	24
Procedure	24
Resultaten	25
Preliminair Analyses	25

Missings	25
Verbanden met achtergrondvariabelen in de holebisteekproef	25
Verbanden met achtergrondvariabelen in de brussteekproef	25
Hypothesetoetsing	26
Welzijnsparameters correleren onderling met elkaar, zowel bij de holebi's als bij de brussen	26
Het proces van de coming-out hangt samen met hogere scores op welzijnsmaten en hangt samen met meer stigmabewustzijn bij de holebi	26
Het krijgen van steun van de brus correleert met een hoge score op welzijnsmaten van de holebi	27
Bruskenmerken correleren met het al dan niet geven van steun en acceptatie	28
Kenmerken van de brussen hangen samen met hogere scores op welzijnsparameters bij de holebi-adolescenten	29
Discussie	30
Bespreking en Interpretatie van de Resultaten	30
Onderzoeksvraag 1: Welzijnsparameters correleren onderling met elkaar, zowel bij de holebi's als bij de brussen	30
Onderzoeksvraag 2: Het proces van de coming-out hangt samen met hogere scores op welzijnsmaten en hangt samen met meer stigmabewustzijn bij de holebi	31
Onderzoeksvraag 3: Het krijgen van steun van de brus correleert met een hoge score op welzijnsmaten van de holebi	31
Onderzoeksvraag 4: Bruskenmerken correleren met het al dan niet geven van steun en acceptatie	31
Onderzoeksvraag 5: Kenmerken van de brussen hangen samen met hogere scores op welzijnsparameters bij de holebi-adolescenten	32
Theoretische en Klinische Implicaties	33
Sterktes en Beperkingen van het Onderzoek & Suggesties voor verder Onderzoek	34
Conclusie	35
Referenties	36

Inleiding

“My brother is gay and my parents don’t care, as long as he marries a doctor.”

– Elayne Boosler

Holebi’s overall ter wereld komen op een bepaald punt in hun leven tot een moeilijke keuze. Dan moeten ze namelijk kiezen of ze zichzelf zullen outen aan mensen in hun omgeving of niet. Vaak kunnen ze het gevoel hebben er helemaal alleen voor te staan. Ze kunnen angst hebben om eventueel de liefde van hun gezinsleden te verliezen door hun seksuele geaardheid. Ze vrezen misschien dat de banden in het gezin zullen veranderen. We zien in onderzoek dat dit meestal ook zo is, maar helemaal niet zo negatief als vaak gedacht wordt. Het meeste onderzoek in de bestaande literatuur legt de focus op de reacties van de ouders van holebi’s. Er is vooral angst om de liefde van de ouders te verliezen en daarenboven zijn jonge holebi’s ook vaak emotioneel en financieel afhankelijk van hun ouders. Waar de laatste jaren geleidelijk meer onderzoek naar is, zijn de reacties van de broers en zussen (= brussen) van holebi’s. Brussen blijken een grote impact te hebben, niet alleen op hoe de holebi zich voelt, maar ook op hoe de ouders zich voelen jegens de coming-out van een holebi zoon of dochter. Brussen kunnen een buffer vormen tussen beiden, om zo de holebibus te steunen in zijn of haar ontwikkeling. Een holebi-adolescent moet naast het broer- of zus-zijn, ook nog adolescent zijn én daarbovenop ook nog zijn/haar eigen seksuele voorkeuren kunnen exploreren. Er komt dus veel extra bij kijken in de ontwikkeling van een holebi-jongere.

Gelukkig wordt niet iedere holebi geconfronteerd met deze moeilijkheden. Sommige holebi’s ervaren net veel steun, veel aanvaarding en begrip vanuit hun dichte omgeving. Vriendschappen kunnen uitgediept worden en nieuwe vriendschappen kunnen gesmeed worden. Er opent zich zelfs de mogelijkheid tot het aangaan van romantische relaties na outing van de seksuele geaardheid. Wat verschilt er dan in het coming-outproces van deze holebi’s met het coming-outproces van andere holebi’s waar er wel moeilijkheden lijken te zijn?

Eerst en vooral kunnen de reacties van de brussen samenhangen met de verschillen in het coming-outproces van jongeren. Deze reacties kunnen mee bepaald worden door de leeftijd en het geslacht van de brus, de geboortevolgorde en de algemene houding tegenover holebi’s. Iets wat heel vaak terugkwam in onderzoek is bijvoorbeeld dat outen makkelijker bleek aan een gezinslid van hetzelfde geslacht. Wat daarnaast nog kan samenhangen met de verscheidene reacties van brussen, is de seksuele carrière van die brus, het welzijn van de brus en de verbondenheid tussen holebi en brus. Al deze zaken willen we onderzoeken in deze masterproef.

Coming-Out van Holebi-Adolescenten

Theoretische modellen over coming-out. Een coming-out bestaat uit meer processen dan enkel het vertellen van de seksuele geaardheid aan anderen (Dubé, 2000). Talrijke modellen die het proces of de stadia van de coming-out beschrijven zijn terug te vinden in de literatuur. Het model van Cass (1979) is een heel bekend model, waarin zes stadia van een coming-out beschreven worden: identiteitsverwarring, identiteitsvergelijking, identiteitstolerantie, identiteitsaanvaarding, identiteitstrots en identiteitssynthese. Identiteitsverwarring bestaat uit het geven van een persoonlijke betekenis aan homoseksuele cues. Gedrag wordt gelabeld als 'homoseksueel' en dit wordt als incongruent aanschouwd met de voorgaande stabiele perceptie van zichzelf als heteroseksueel. Identiteitsvergelijking start met het volgende tentatieve statement 'ik ben misschien homoseksueel'. Dit leidt tot een gevoel van anders-zijn, men aliëneert van de anderen. Dit vordert naar 'ik ben waarschijnlijk homoseksueel' en dit duidt de start van het identiteitstolerantiestadium aan. In een volgend stadium, namelijk de identiteitsaanvaarding, wordt er gesproken van een aanvaarding van het eigen homoseksuele zelfbeeld. Hier speelt de holebi-subcultuur een grote rol in. In het identiteitstrotsstadium worden de percepties van heteroseksuelen minder belangrijk en de percepties van homoseksuelen jegens de homoseksuele persoon meer belangrijk. In de identiteitssynthese als laatste wordt de dichotomie van verwerpende heteroseksuelen/aanvaardende homoseksuelen verworpen. De homoseksuele persoon in kwestie beseft dat er heteroseksuelen zijn die aanvaardend zullen zijn. Er is dus sprake van meer vertrouwen naar heteroseksuelen toe.

Een ander vaak geciteerd model is dat van Troiden (1988). Het beschrijft de coming-out in vier stadia: sensitatie (zie ook Cass' (1979) identiteitsvergelijkingstadium, en McKee, 2003), dissociatie of identiteitsverwarring, identiteitsassumptie en commitment. Sensitatie zou voor de puberteit plaatsvinden en bestaat uit gevoelens van marginalisatie en anders-zijn dan same-seks leeftijdsgenoten. Deze gevoelens worden slechts door een kleine groep geattribueerd aan same-seks aantrekkingen (Bell, Weinberg & Hammersmith, 1981). Het tweede stadium, de identiteitsverwarring, bestaat uit een reflectie over de homoseksuele gevoelens tegenover het beeld dat men eerder van zichzelf koesterde. Deze verwarring kan vanuit verschillende hoeken getriggerd worden, bijvoorbeeld door stigma of foute informatie over homoseksualiteit. Met deze verwarring kan op vijf globale manieren omgegaan worden: ontkenning, herstel, vermijding, herdefinitie en aanvaarding. Identiteitsassumptie is het derde stadium. Tijdens dit stadium wordt de seksuele geaardheid medegedeeld aan anderen en definieert men zichzelf als holebi. Dit is dus slechts één stap binnen het ruimere concept van de coming-out. Het vierde en laatste stadium is het commitment-stadium. Dit omvat het gevoel hebben om een bepaald pad te volgen, in deze

context dan het aannemen van de homoseksuele levensstijl. Een same-seks relatie aangaan tekent de start van het commitment-stadium.

Rowen en Malcolm (2002) maakten een synthese van alle modellen en deze mondde uit in vijf thema's: a) een groeiende aanvaarding van het etiket 'homoseksueel', b) het ontwikkelen van een positieve houding ten opzichte van de seksuele identiteit, c) een stijging van het aantal persoonlijke en sociale contacten met holebi's, d) een groeiende behoefte om de seksuele voorkeur bekend te maken en e) een synthese van de homoseksuele identiteit en het algemene zelfconcept.

Er zijn echter wat problemen met deze modellen. Ze veronderstellen lineariteit en progressie. Regressie kan namelijk ook plaatsvinden en bovendien is de duur van de fases individueel verschillend (Savin-Williams & Diamond, 2000). Troiden (1988) en Cass (1979) vermeldden deze opmerkingen ook reeds in hun artikel. Bovendien zijn deze modellen beperkt tot de homoseksuele identiteitsontwikkeling en dus niet toepasbaar voor bi- of heteroseksuelen. Verder spelen voor lesbische vrouwen nog andere factoren een rol in het coming-outproces, zoals de omgeving (de Graaf, 2013; Dillon, Worthington & Moradi, 2011; Huang, Chen & Ponterotto, 2016; Toomey & Richardson, 2009). Cass (1979) gaf dit ook aan. Er wordt hierop nog dieper ingegaan verder in deze masterproef.

Een oplossing voor deze beperkingen is terug te vinden bij Dillon et al. (2011). Ze presenteren een globaal model om de seksuele identiteit te beschrijven en tevens te onderzoeken. Identiteitsontwikkeling wordt niet meer gezien als enkel van belang in de adolescentie, maar ook over de volledige levensspanne. Verder wordt er duidelijk gewezen op het verschil tussen seksuele oriëntatie en seksuele oriëntatie identiteit. Seksuele oriëntatie verloopt onbewust en is een intrapsychisch proces en seksuele oriëntatie identiteit is het bewust internaliseren van deze seksuele oriëntatie, die voornamelijk wordt gevormd via relaties. Seksuele oriëntatie identiteit is een onderdeel van de (ruimere) seksuele identiteit.

Het model dat deze onderzoekers voorstellen voor de seksuele oriëntatie identiteit is gebaseerd op de theorie en het onderzoek van Marcia (1966). Hij onderzocht een groep heteroseksuele personen en deelde hen op in vier groepen van identiteitsontwikkeling: *achieved*, *diffusion*, *moratorium* en *foreclosure*. Een subject in de *achieved*-status heeft een crisisperiode doorstaan. Nu heeft dat subject een keuze gemaakt, na verscheidene opties te hebben overwogen. Een subject in de *diffusion*-status heeft nog geen keuze gemaakt (en geeft daar ook niet echt om, want hij exploreert ook niet), in tegenstelling tot een subject in de *achieved*-status. Iemand die zich in de *moratorium*-fase bevindt, zit in een crisis, maar met een vage inzet qua keuzes. Als men zich in de *foreclosure*-status bevindt, heeft men nog geen crisis meegemaakt, maar werden er wel

reeds keuzes gemaakt. Wat deze statussen dus onderscheidt van elkaar is de mate van crisis of exploratie en keuze of binding. Dat zien we ook in het model van Dillon et al. (2011).

Compulsory Heterosexuality slaat op het aannemen van heteroseksualiteit als sociale norm. Op micro- en macrosociaal vlak leidt deze norm tot een aantal mandaten; genderrollen aannemen, bepaald seksueel gedrag stellen of vermijden van de seksuele zelf-exploratie. Dit blijkt vaak het startpunt te zijn voor velen, onafhankelijk van hun latere seksuele identiteit. *Active Exploration* is een doelgerichte exploratie die cognitief of gedragsmatig van aard kan zijn. Bij holebi-jongeren wordt in deze exploratiefase de heteroseksuele norm verlaten. *Diffusion* is een complexer proces. Iemand die zich in de diffusion status bevindt, maakt zich geen zorgen om exploratie of bindingen aangaan. Indien er zich toch exploratie voordoet, lijkt die niet doelgericht te zijn. Jongeren in diffusion zijn vaak ook verward en onzeker over hun eigen seksuele oriëntatie identiteit. Het *Deepening & Commitment* proces lijkt het sterkst op de achieved-status van Marcia (1966), maar in het model van Dillon et al. (2011) kan het ook voorkomen zonder actieve exploratie. *Synthesis* als het meest adaptieve proces in de identiteitsontwikkeling bestaat uit een congruentie tussen individuele en sociale identiteitsprocessen van de seksuele identiteitsontwikkeling.

In deze masterproef besteden we tevens aandacht aan zichtbaarheidsmanagement bij holebi's (Chung, 2001). Zichtbaarheidsmanagement is het (on)zichtbaar maken van de seksuele geaardheid naargelang de verschillende constellaties van gezinnen, families en sociale situaties en het actief monitoren van dit beslissingsproces (Lasser & Tharinger, 2003). Zichtbaarheidsmanagement heeft implicaties op het welzijn van een holebi, aangezien het een copingstrategie is om met mogelijke discriminatie om te gaan. Een holebi die zich eerder aan het restrictieve eind van het continuüm bevindt, en zich dus aan (bijna) niemand out, zal een grotere kloof voelen tussen hoe men zichzelf presenteert en hoe men zichzelf voelt (een interne stressor: depressieve gevoelens, of het gevoel van liegen). Enerzijds zal er dus een ongemakkelijk gevoel zijn van een masker op te zetten, maar anderzijds biedt het wel bescherming tegen pesterijen en victimizatie (externe stressoren), bijvoorbeeld op school of op de werkvloer. Deze stressoren zorgen er dus voor dat holebi-jongeren de nood voelen hun coming-out te monitoren. Je seksuele geaardheid al dan niet zichtbaar maken of verbergen kan variëren naargelang de situatie. Zichtbaarheidsmanagement situeert zich daarom op een continuüm van helemaal gesloten tot helemaal open.

Zich meer open of gesloten opstellen gebeurt steeds in een dynamische interactie met de omgeving (Lasser & Tharinger, 2003). Vanuit deze visie zien we openheid niet altijd als adaptief, noch geslotenheid als maladaptief. Het gaat eerder om de situationele eisen (is de omgeving eerder homonegatief of niet?) en niet (enkel) om de homoseksuele identiteitsontwikkeling. Ook in het

‘Compulsory Heterosexuality model’ van Dillon et al. (2011) ziet men de heteroseksuele norm als een determinant van zichtbaarheidsmanagement bij holebi’s. Zichtbaarheidsmanagement is dus een dynamisch proces: wanneer holebi’s hun geaardheid zichtbaar maken, heeft dit een invloed op de omgeving. Door zichtbaar te zijn, vormen ze hun omgeving op actieve wijze.

Er wordt niet alleen uitgegaan van een dynamische interactie in deze theorie, maar daarenboven nog van een continue interactie. Coming-out is namelijk, in de visie van deze masterproef, een proces en zichtbaarheidsmanagement houdt in dat de holebi-jongere constant monitort of hij/zij zich al dan niet out en hoe hij/zij zich out. Dit kan gaan om gebruik van voornaamwoorden als ze praten over hun partner, maar ook om sociale isolatie thuis. Meer lichaamsgericht zal een holebi zijn/haar lichaamstaal aanpassen, hoe hij/zij praat en zich kleedt.

Een voorbeeld van zichtbaarheidsmanagement dat aan bod komt in deze masterproef is het outen aan de vrouwelijke gezinsleden, omdat deze bijvoorbeeld meer accepterend reageerden in het verleden op holebithematieken (het aftasten van de omgeving door bijvoorbeeld een homofob grapje te maken en te kijken hoe iedereen reageert). In deze masterproef leggen we de focus daarom niet zozeer op de eerste keer outen (“mama/papa, ik val op hetzelfde geslacht”), maar op de algemene outness en het keer op keer keuzes maken aan wie de geaardheid hoe verteld zal worden.

Empirisch onderzoek over de seksuele identiteitsontwikkeling van holebi’s.

Worthington, Savoy, Dillon en Vernaglia (2002) stelden dat er naast biologische factoren zoals geslacht, ook microsociale determinanten een rol spelen in het identiteitsvormingsproces. Microsociale determinanten kunnen kennis van seks, genderrollen, seksueel gedrag en attitudes zijn. Deze vier determinanten worden vaak geleerd in een microsociale context, of dus een context waarin peers, familie en burens een belangrijke rol spelen. Er blijkt tussen deze twee soorten determinanten een wisselwerking plaats te vinden, die bovendien wederkerig is. Niet alleen biologische factoren en microsociale aspecten beïnvloeden echter het identiteitsvormingsproces. De ruimere, culturele context zal bovendien een invloed uitoefenen. Op micro- en macroniveau spelen homonegativiteit, privilege en seksuele vooroordelen een rol. De determinant homonegativiteit zal verder nog besproken worden.

Met betrekking tot de seksuele identiteit zijn er volgens Dubé (2000) twee mogelijke hypothesen: seks leidt tot seksuele identiteitsformatie (seksgebaseerde identiteit) ofwel leidt seksuele identiteitsformatie tot seks (identiteit-gebaseerde seks). Deze hypothesen zijn veel beknopter en focussen meer op het intrapsychische proces dan in het model van Worthington et al. (2002), maar empirische bevindingen zijn desalniettemin aanwezig voor en tegen deze theorie.

Longitudinaal onderzoek in Vlaanderen (Beyers, 2016) toonde aan dat er verschuivingen plaatsvinden in hoe men zichzelf labelt met betrekking tot de seksuele geaardheid. Er is sprake

van een periode van onzekerheid bij adolescenten (bijvoorbeeld fantaseren over seks met iemand van hetzelfde geslacht), maar dit is er niet bij alle jongeren. In de eerste wave van het onderzoek op 15-jarige leeftijd gaf 1.7% van de 295 bevraagde jongeren duidelijk aan een homoseksuele voorkeur te hebben. In de vierde wave, op 18 jaar, was dat percentage gestegen naar 6.1%. In de eerste wave was het percentage twijfelende/biseksuele personen 17.6%. In de vierde wave van het onderzoek bedroeg dit percentage nog 14.9%. We zien dus een daling van het aantal twijfelende/biseksuele personen met toenemende leeftijd en ook een stijging van het aantal homoseksuele personen. Er waren hierbij geen significante verschillen tussen jongens en meisjes. De Graaf, Vanwesenbeeck, Meijer, Woertman en Meeus (2009) verklaarden deze verschuivingen als volgt: “Adolescenten leren over hun seksuele voorkeuren en zowel afknappers doorheen hun volledig seksueel traject als nieuwe seksuele ervaringen en deze bieden mogelijkheden om verder hun voorkeuren te ontwikkelen” (p. 2). Deze resultaten suggereren dus een seksgebaseerde identiteit bij adolescenten in Vlaanderen.

In een Amerikaanse steekproef van Savin-Williams en Diamond (2000) zien we echter wel geslachtsverschillen in de volgorde van verschillende trajecten. Jonge vrouwen volgden trajecten waarin men zich eerst labelde (identiteitsgebaseerde seks), waar mannen eerder eerst seks nastreefden en zichzelf dan pas labelden (seksgebaseerde identiteit). Gender bleek dus belangrijk in de seksuele identiteit, maar het verklaarde niet alles. Deze gendergebaseerde opsplitsing lijkt niet in alle gevallen op te gaan. Mannen kunnen ook een identiteitsgebaseerd traject volgen. Wat wel een predictor leek te zijn, was leeftijd. Hoe jonger, hoe vaker een identiteitsaanpak gevolgd werd. Hoe ouder, hoe groter de proportie mannen die een seksaanpak volgden om tot identiteitslabeling te komen (Dubé, 2000).

Bewustzijn van de seksuele oriëntatie en de coming-out als holebi wordt in diverse artikels op verschillende leeftijden gerapporteerd. In de studie van D'Augelli, Hershberger en Pilkington (1998) bijvoorbeeld, in een Amerikaanse steekproef adolescenten van 14 tot en met 21 jaar, werd het bewustzijn rond de seksuele oriëntatie geschat op gemiddeld 10 jaar. Het labelen als lesbienne of homo werd gemiddeld geschat op een leeftijd van 14.6 jaar. Een eerste coming-out vond gemiddeld plaats op een leeftijd van 16.2 jaar. In een studie van Toomey en Richardson (2009), ongeveer 11 jaar later en tevens in Amerika, vond de bewustwording later plaats, namelijk op 13 à 14-jarige leeftijd. Het outten aan broers en zussen vond gemiddeld plaats op 17 jaar. In België lag de gemiddelde leeftijd van de coming-out wat hoger. Haxhe en D'Amore (2014) vonden dat de coming-out op 19-jarige leeftijd plaatsvond in hun Belgische (Franssprekende)

steekproef. Samenvattend kunnen we de coming-out dus in de tweede helft van de adolescentie projecteren.

Er werden drie steekproeven vergeleken in Symons, Van Houtte en Vermeersch (2013): de steekproef uit de Sexpert studie (zonder onderscheid tussen holebi's en hetero's), de steekproef via internetbevraging waar enkel de holebi's in meegenomen werden en een steekproef met Turkse achtergrond (zonder onderscheid tussen holebi's en hetero's). De seksuele carrière van Vlaamse holebi's lijkt even lang als die bevonden in de Sexpert steekproef. Homomannen begonnen later met tongzoenen en geslachtsgemeenschap dan lesbische vrouwen. Homomannen gaven toch aan er eerder klaar voor te zijn dan lesbische vrouwen, maar dit geslachtsverschil was het kleinst bij de holebigroep in vergelijking met de Vlaamse en Turkse jongeren. Rond seks en seksualiteit zien we dat ongeveer 40% behoefte had aan informatie en er geen gekregen had. 70% van de meisjes gaf wel aan in het gezin bij één persoon terecht te kunnen met vragen rond seks. Over relaties konden 60% van de meisjes terecht in het gezin bij één persoon.

We moeten hierbij in acht nemen dat lesbische vrouwen niet hetzelfde traject van seksuele identiteitsvorming volgen als homomannen, daar ze naast hun lesbisch-zijn geconfronteerd worden met een seksistische omgeving die de nadruk legt op het vrouw-zijn. Er wordt daarom anders ge-out als lesbische vrouw al naargelang de omgeving. Dit belang van de omgeving bij meisjes zien we ook terugkeren in de seksuele carrière van jongeren (de Graaf, 2013; Baumeister & Blackhart, 2007). Vrouwen kunnen heel flexibel verschillende identiteiten aannemen, afhankelijk van hun politieke betrokkenheid, het moment in hun levensloop en de sociale context waarin ze zich bevonden (Esterberg, 2002).

Coming-out binnen het gezin. Er wordt binnen de holebilitatuur vaak eenzelfde trend qua coming-out gerapporteerd, namelijk dat er vaker eerst ge-out wordt bij brussen. Indien er toch eerst ge-out wordt bij de ouders, wordt de moeder het vaakst als vertrouwenspersoon genomen.

Haxhe en D'Amore (2014) bieden een mogelijke verklaring voor het geslachtseffect in de outing: als één van de redenen voor het eerst outen bij de brussen in het algemeen, wordt aangegeven dat er door te outen aan de brus geen kans is om financiële en emotionele afhankelijkheid te verliezen. Er is geen schuldgevoel, wat er wel kan zijn bij ouders. Bij jonge brussen is er geen angst voor het rouwproces, wat er wel is bij ouders en oudere brussen. Het rouwproces hier betekent: rouwen om het feit dat er bijvoorbeeld eventueel geen kleinkinderen zullen volgen of geen toekomst zal zijn zoals een heteroseksuele persoon die zou ervaren (zoals de ouder misschien initieel in gedachten had). Een andere reden voor een eerste outing aan een brus, is dat holebi's op die manier de omgeving en haar reacties kunnen aftasten (Beaty, 1999). Als er op dat moment een positieve reactie komt van de brus, voelt de holebi zich comfortabeler in het outen bij de ouders.

Haxhe en D'Amore (2014) rapporteren bovendien een geboortevolgorde-effect; later geborenen zochten de steun op van een oudere voor hun eerste outing. Dit spreekt hun eigen hypothese deels tegen. Ze stelden eerst dat een coming-out vaker gebeurde bij jongere brussen, daar ze geen angst hadden voor het rouwproces dat die brus zou doorlopen. Als het hier echter gaat om de jongste brus in het gezin, kan er vanzelfsprekend niet ge-out worden bij nog jongere brussen.

Reacties van de Broer/Zus op de Coming-Out

Brussen zijn in deze Westerse maatschappij niet enkel biologische brussen meer, maar ook halfbrussen en stiefbrussen (Witcombe-Hayes, 2014). Om frequente herhaling van het woord 'brussen' tegen te gaan, zal ook de terminologie 'siblings' gebruikt worden.

Elizur en Ziv (2001) refereerden naar drie verschillende soorten familiale processen na de ontsluiting van de seksuele geaardheid: acceptatie, steun en kennis. Er wordt daarenboven een mediatie-model voorgesteld, waarbij steun via acceptatie een invloed heeft op de identiteitsformatie van een holebi. Dit onderzoek werd uitgevoerd bij een groep Israëliische homomannen, bijgevolg kunnen resultaten van dat onderzoek echter niet makkelijk geëxtrapoleerd worden naar holebi's in Vlaanderen. In Hilton en Szymanski (2011) werden echter vier familiale processen beschreven vanuit onderzoek van Herdt en Koff (2000): veerkracht en complete aanvaarding, uiteenvallen van de familie, ambivalentie en als laatste het leren begrijpen en integratie. Modellen als deze van Herdt en Koff en Elizur en Ziv brengen echter de (familiale) context onvoldoende in beeld. Net zoals bij de modellen van coming-out is een bijkomende kritiek dat ze vaak uitgaan van een lineair verloop (bv. van ontkenning naar aanvaarding via een aantal tussenstappen), maar in realiteit verloopt zo'n proces vloeiend. Ieder gezinslid zal anders en op zijn/haar manier uniek reageren en dit zal dan op zijn beurt andere invloeden uitoefenen (Hilton & Szymanski, 2011).

Het vaakst wordt er een range van reacties beschreven bij siblings, gaande van positieve naar negatieve reacties. In meer extreme gevallen kan er zelfs sprake zijn van fysiek geweld en pestgedrag. Op individueel niveau waren er positieve gevolgen, namelijk het loslaten van stigma (en de stress die komt kijken bij het verdoezelen van de geaardheid net door dat stigma) en een hoger zelfvertrouwen (Ragins, 2008). Het verborgen houden van de gestigmatiseerde geaardheid kan op de werkvloer wel veel energie vragen van een individu (Ellis & Riggle, 1996). Op de werkvloer kon een coming-out echter leiden tot sociale isolatie en jobdiscriminatie, rapporteert Ragins (2008). Daarom is er toch sprake van stress op het werk indien individuen ervoor kiezen zich te outen (Griffith & Hebl, 2002). Gelukkig zijn er voldoende veilige omgevingen waar holebi's zichzelf kunnen zijn en op voldoende steun kunnen rekenen van peers. Individuen voelen

zich gelukkiger op de werkvloer indien er positieve reacties komen van collega's (Griffith & Hebl, 2002). Algemeen werd vastgesteld, zoals in het onderzoek van Noller (2005), dat steunende brusrelaties resulteerden in positieve outcomes voor de holebi in kwestie (bv. meer openstellen over persoonlijke zaken en een betere emotieregulatie).

Positieve reacties. D'Augelli et al. (1998) rapporteerden dat homomannen beschrijven dat moeders en vaders significant meer bescherming geven aan hen na de coming-out. Bij zussen werden er echter met betrekking tot deze kwestie geen significante verschillen gevonden. In de studie van McKee (2003) werden steunende reacties van brussen waargenomen. Sommige brussen deden bovendien extra moeite voor hun lesbische zussen en namen bijvoorbeeld psychologielessen. In Hilton en Szymanski (2011) werd bij vijf casussen blijheid en aanvaarding gerapporteerd door de brussen. In 10 van de 14 gevallen uit diezelfde kwalitatieve studie kwam bescherming en bezorgdheid naar voor. Deze reacties keren ook terug in Huang et al. (2016). Daarnaast toonde het kwalitatief onderzoek bij Chinees-Amerikaanse brussen van holebi's (Huang et al., 2016) aan dat er na de coming-out van de holebi's bij alle brussen in het onderzoek positieve intrapersoonlijke veranderingen waargenomen werden (verhoogde zelfreflectie, meer empathie en openstaan voor holebi-identiteit en meer politiek engagement met betrekking tot de rechten van holebi's).

Negatieve reacties. Er werden echter ook negatieve reacties waargenomen: ontkenning, shock, gekwetst zijn en zich verraden voelen (Huang et al., 2016). McKee (2003) vond shock, wenen en gekwetste gevoelens als negatieve reacties. Sommige brussen moesten tevens alles verwerken en ervoeren een rouwervaring. Deze rouwervaring wordt in Hilton en Szymanski (2011) ook gerapporteerd en wordt als volgt geconceptualiseerd: shock, ontkenning, woede, schuld en triestheid. Tevens vonden Hilton en Szymanski een rapportage van het gevoel dat de holebi-brus anders was en dit in 9 van de 14 casussen. D'Augelli et al. (1998) concludeerden dat er vooral een negatieve connotatie was aan het vertellen van de seksuele geaardheid aan het gezin. Er was namelijk sprake van bedreigingen en verbaal en fysiek geweld. Indien men niet ge-out was, was er vanzelfsprekend geen sprake van pestgedrag. Deze trend was in het recentere Amerikaanse onderzoek van Diamond en Lucas (2004) niet meer het geval. Ze concludeerden dat één van de belangrijkste bevindingen van hun studie was dat holebi's niet uniform slechter af waren dan hun heteroseksuele mededeelnemers. Diamond en Lucas (2004) legden de focus in hun onderzoek wel bij de peergroep en niet bij de siblings. Vrouwelijke deelnemers in het onderzoek van Toomey en Richardson (2009) verwachtten minder acceptatie van hun brussen in vergelijking met mannelijke deelnemers. De auteurs verklaarden dit door de patriarchale omgeving die destijds heerste in Amerika, waardoor het seksuele gedrag van een lesbische zus oncomfortabeler aanvoelt voor een brus.

Zou dit in Europa heden ten dage ook nog zo zijn? Uit representatief onderzoek bij adolescenten en jongvolwassenen in Nederland (de Graaf, Kruijer, van Acker & Meyer, 2012) bleek dat 16% van de jongens en 24% van de meisjes het afkeurde als twee meisjes openbaar zoenden. 51% van de jongens keurde het af als twee mannen zoenden op straat, maar bij de vrouwen lag dit percentage lager, namelijk 25%. We kunnen ervan uit gaan dat dit redelijk gelijklopend zal zijn in Vlaanderen.

Predictoren van de reacties van de broer/zus. In de bestaande literatuur worden een aantal predictoren gerapporteerd van de reacties van de brussen op de coming-out van hun holebibus. Hier zullen we er een beperkt aantal bespreken.

Rond het eventuele effect van geboortevolgorde is de literatuur dubbel. In McKee (2003) staat dat latergeboren kinderen meer open waren voor nieuwe ervaringen en vaker betrokken werden in wat hij 'revolutionair' gedrag noemde. In Toomey en Richardson (2009) daarentegen werd er geen statistisch significant effect gevonden van geboortevolgorde op aanvaarding.

Hoe lang een brus al op de hoogte is van de geaardheid bleek geen voorspeller te zijn voor hoe accepterend brussen reageren. In het onderzoek van Huang et al. (2016) kwam op een kwalitatieve wijze naar voor dat een deelnemster die al zeven jaar wist van de geaardheid van haar zus het nog steeds moeilijk vond om te melden aan vrienden dat ze een lesbische zus had. Dit onderwerp keert ook terug in Hilton en Szymanski (2011), waar zeven deelnemers weerstand boden aan het ontsluiten van de geaardheid van de holebibus, omdat ze weerstand verwachtten van de personen tegen wie ze praatten (vb. conservatievere familieleden).

Een andere variabele die een impact kan hebben op hoe een broer of zus reageert, is homonegativiteit. Homonegativiteit is de internalisatie van de negatieve sociale norm rond homoseksualiteit (Feinstein, Goldfried & Davila, 2012). Mocht een brus de negatieve sociale norm rond homoseksualiteit internaliseren, dan kan dit leiden tot een negatieve reactie op een coming-out in dat gezin.

Mogelijke Correlaten met de Reacties van Brussen op de Coming-Out van Holebi-Jongeren

Geslacht van de broer/zus. Er kwam reeds terug in deze masterproef dat eerst ge-out werd bij moeders (26.8%; Toomey & Richardson, 2009), indien voor de ouders gekozen werd bij de coming-out. Als eerste keuze bij de brussen en eerste keuze in het algemeen wordt echter vaker ge-out bij een zus (21.4%; Toomey & Richardson, 2009). Dit kwam ook terug in Mays, Chatters, Cochran en Mackness (1998) bij Afrikaans-Amerikanen (ongeveer 3/4 van de steekproef rapporteerde dat hun moeder en zus wist van de seksuele geaardheid) en tevens nog in het kwantitatieve doctoraatsonderzoek van Hilton (2014) bij voornamelijk blanke Amerikaanse jongvolwassenen en volwassenen. In de studie van Haxhe en D'Amore (2014) had 54.5% eerst

ge-out bij hun brussen, alvorens dit bij de ouder te doen. Indien men toch eerst bij een ouder outte, koos 73% voor de moeder als vertrouwenspersoon. In de recente kwalitatieve studie van Huang et al. (2016) bij 10 jongvolwassen Amerikanen van Chinese of Taiwanese afkomst, hadden negen van hen zich eerst ge-out bij de zus of een andere brus. In tegenstelling tot het hier vermelde geslachtseffect rapporteerden D'Augelli et al. (1998) dat slechts 3% van de adolescenten in hun studie zich eerst bij de zus outte en niemand eerst bij de broer(s). Hier vertelde wel 77% het eerst aan een vriend(in). Frappant is dat 100% van de holebi's ge-out was bij hun brussen indien deze ook holebi's waren, waar slechts 72% ge-out was indien de brus heteroseksueel was (Toomey & Richardson, 2009). In de Vlaamse data van Symons et al. (2013) bleek dat 20% van de meisjes hun zus beschouwde als infopersoon in het gezin en bij de jongens zag iets meer dan 10% zijn zus als infopersoon met betrekking tot seksuele en relationele onderwerpen. Iets meer dan 10% van de jongens ging bij hun broer te rade, waar dit voor de meisjes heel wat lager lag (ongeveer 4%). Er lijkt dus een geslachtseffect te zijn in wie wie als infopersoon kiest binnen het gezin. Er werd tevens een geslachtseffect gerapporteerd door Toomey en Richardson (2009), ditmaal op de acceptatie van een holebisibling en de verbondenheid tussen siblings. Relaties met zussen werden namelijk als meer verbonden gescoord in vergelijking met relaties met broers. Daarbij aanvullend werden zussen als goedkeurender gepercipieerd met betrekking tot het seksuele gedrag van de holebi's in vergelijking met broers.

Deze laatste observatie sluit aan bij de hypothese die we in deze masterproef poneren ter verklaring van dit geslachtseffect. Vrouwen kunnen door de holebi's in kwestie misschien als minder afkeurend gezien worden. Dit kan ertoe leiden dat er vaker eerst ge-out zal worden bij vrouwelijke gezinsleden. Holebi's zijn misschien gevoeliger voor cues die erop kunnen wijzen dat vrouwen accepterend zullen zijn. De Graaf et al. (2012) vonden een kleiner percentage van afkeuring bij vrouwen in hun reacties op holebi's in het straatzicht. Zussen bleken ook het minst verbaal gewelddadig gerapporteerd te worden in vergelijking met broers in het onderzoek van D'Augelli et al. (1998). Dit kleiner percentage van afkeuring en geweld van vrouwelijke familieleden kan aan de basis liggen van het geslachtseffect in de coming-out (of het vaker outen bij een vrouwelijk familielid). Qua negatieve responsen vond Morrow (2004) dat er het vaakst fysiek geweld is van een broer naar de homoseksuele broer in het gezin. Dit kan een mogelijke verklaring zijn voor het niet eerst outen aan broers of vaders.

Met betrekking tot steun geven is er nog een opmerkelijke trend gevonden door Tucker, McHale en Crouter (2008). Ze halen een geslachtseffect aan in same-seks brusrelaties met betrekking tot steun geven en krijgen. Zo zouden same-seks brussen meer steun geven en ontvangen dan opposite-seks brussen. Dit spreekt deels tegen wat we al konden concluderen uit de voorgaande evidentie. Zussen zouden dus niet altijd de meer steunende partij zijn, dit zou enkel

zo zijn bij lesbische zussen en niet bij homoseksuele broers. Zij krijgen vermoedelijk meer steun van hun broer(s).

Verbondenheid met de broer/zus. Brussen nemen een speciale plaats in in een gezin. Ze verschillen namelijk kwalitatief qua band met de ouders. Ze verschillen met ouders omdat brussen van eenzelfde generatie zijn en samen opgroeien (Haxhe & D'Amore, 2014). Brussen hebben daarenboven meer exposure aan homoseksualiteit in vergelijking met ouders, net door dat generatieverschil (McKee, 2003). Wat ze gemeen hebben met de ouders, is dat ze (meestal) uit hetzelfde gezin afkomstig zijn (Haxhe & D'Amore, 2014). Brusrelaties zijn daarenboven verschillend van vriendschappelijke relaties die bijvoorbeeld op school gemaakt worden, omdat een brusrelatie niet vrijwillig is. Je vrienden kan je kiezen, je brussen (en ouders) niet.

Er werd reeds eerder aangehaald dat vaak eerst bij brussen ge-out wordt. Verbondenheid (en een positieve affectieve relatie) met een brus is beslissend voor aan wie ge-out wordt. Verbondenheid en gedeelde achtergronden van broers en zussen zijn redenen waarom broers en zussen vaker vertrouwd worden met de holebi-geaardheid voordat de ouders ermee vertrouwd worden (McKee, 2003). De kwaliteit van de relatie met de brus werd in dat onderzoek aangehaald als belangrijke factor in de reacties van de brussen.

De relaties met brussen werden na de coming-out beter; een brus in het onderzoek van McKee (2013) zei dat ze nu meer als vrienden waren. Het werd ook duidelijk dat brussen nodig waren voor de ouders om steun te bieden en als een uitlaatklep fungeerden voor de vele emoties die ouders voelden (McKee, 2003). In Hilton en Szymanski (2011) vond men in 11 van de 14 gevallen terug dat de relatie tussen brussen veranderde. Ofwel werd een reeds positieve relatie nog beter (hechter), ofwel werd een reeds negatieve verbondenheid nog meer versterkt.

De scores op de twee vragenlijsten (de Sibling Closeness Scale (SCS; Derkman, Scholte, van der Veld & Engels, 2010) en de Sibling Approval of Sexual Behavior Scale (SASBS; Treboux & Busch-Rossnagel, 1990)) gebruikt in Toomey en Richardson (2009) correleerden significant met elkaar, dus een grotere verbondenheid in de brusrelatie was geassocieerd met grotere gepercipieerde goedkeuring van het seksueel gedrag van de respondent, en omgekeerd. Als holebi's ge-out waren bij brussen, voelden zij zich meer verbonden met deze brussen. Coming-out bleek niet samen te hangen met de mate waarin een holebi denkt acceptatie te ontvangen (of de verwachte reactie), maar eerder met hoe verbonden men zich voelt met die brus.

Uit de kwantitatieve data van Haxhe en D'Amore (2014), die bestond uit antwoorden op de Adult Sibling Relationship Questionnaire (ASRQ; Stocker, Lanthier & Furman, 1997), bleek dat er meer warmte was dan conflict en slechts zeer weinig rivaliteit tussen siblings tijdens het coming-out proces. De acceptatiescore was het hoogst.

Waarvoor echter opgelet moet worden, is het selectie-effect van de brus waarmee de holebi het sterkst verbonden is. Als de holebi zelf mag kiezen welke brus er bevroegd zal worden, zal dit hoogstwaarschijnlijk de brus zijn waarbij hij/zij het dichtst staat of de brus die het meest positief reageerde op de outing. In deze masterproef willen we dit vermijden door de brus die het dichtst bij de leeftijd van de holebi-adolescent staat te bevroegen. We leggen op die manier een criterium op aan de keuze van de brussen die zullen deelnemen.

Welzijn van de broer/zus. Vanuit de relatie- en gezinsstudies, meer bepaald de communicatietheorie en de narratieve theorie, kan een hypothese gevormd worden rond de invloed van het welzijn van de broer/zus op hoe gereageerd wordt op een coming-out.

De communicatietheorie van Watzlawick, Beavin en Jackson (2000) bestaat uit een aantal axioma's. Het eerste, en voor deze masterproef meest relevante axioma poneert dat men niet niet kan communiceren. De narratieve theorie van White en Epston (1990) stelt dat ieder mens verhalen construeert rond zijn/haar leven. Sommige verhalen zijn belemmender dan andere verhalen. Dit noemt men dan probleemverhalen. Deze twee theorieën kunnen een verklaring bieden voor een fenomeen dat zich bijvoorbeeld duidelijk voordoet indien een persoon zich depressief voelt. Men gaat kijken door de zogezegde zwarte bril. Dit bekend fenomeen binnen de affectieve stoornissen heet de informatieverwerkingsbias (Gotlib & Joormann, 2010; MacLeod, Matthews & Tata, 1986). Deze aandachts- en attributiebias zal ervoor zorgen dat nieuwe informatie geïnterpreteerd wordt vanuit de tijdelijke gemoedstoestand.

Schwarz en Clore (1983) deden twee experimenten om de attributiebias te testen op rapportages van welzijn en levenskwaliteit. Het eerste experiment vond plaats in een laboratoriumcontext. Het tweede was een veldexperiment en daarom in deze masterproef minder van belang. Uit het eerste experiment kwam naar voor dat deelnemers hun momentane stemming gebruikten om de kwaliteit van hun leven te evalueren, maar dat dit effect van een negatieve stemming in bijzijn van alternatieve, externe attributies (bv. door de kamer waarin men zich bevond op dat moment) gediskwalificeerd zal worden. Deze mood-congruente informatieverwerkingsbias wordt nogmaals bevestigd in de review van Hasler, Drevets, Manji en Charney (2004).

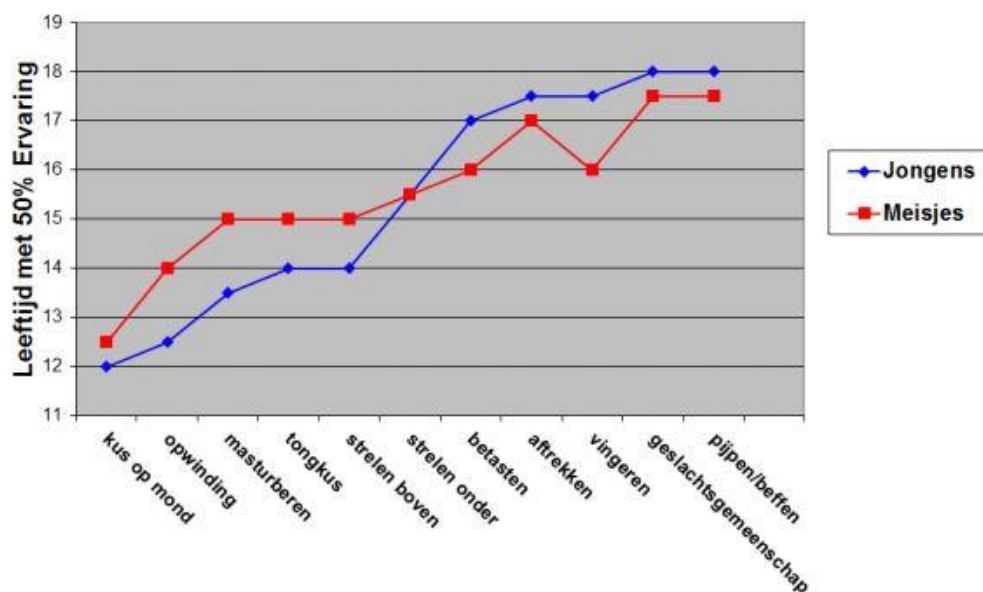
In het onderzoek van Balsam, Beauchaine, Mickey & Rothblum (2005) werd gevonden dat heteroseksuele brussen van holebi's vergelijkbaar zijn qua welzijn (psychologische stress, zelfvertrouwen en levenstevredenheid) met de holebibrussen, maar dat de holebi's in de steekproef meer gebruik maken van geestelijke gezondheidszorgdiensten en meer zelfmoordpogingen of -gedachten vertonen. Ze hebben namelijk nog extra te maken met het lidmaatschap van een minderheidsgroep en de stress dat dit met zich meebrengt (Cox, Dewaele, van Houtte & Vincke, 2011).

Seksuele carrière van de broer/zus. Eerst wordt een mannelijke of vrouwelijke identiteit verworven, om daarna seksueel gedrag te kunnen ontwikkelen. Als laatste ontwikkelt men het vermogen om intieme relaties aan te gaan. Bij adolescenten komt daarbij tevens nog de integratie van die seksualiteit binnen de levensstijl (Bancroft, 2009). Er wordt dezer dagen echter vaker uitgegaan van een continuüm van seksuele identiteit.

Wat het seksuele gedrag betreft, veronderstellen we drie dimensies in een seksueel ontwikkelingstraject: sequentie, timing en duur (de Graaf et al., 2009). In een seksueel traject wordt een set aan nieuwe ervaringen op seksueel gebied beschreven. Hagestad (1996) beschreef deze drie dimensies als volgt: (1) sequentie, of de volgorde van de verschillende ervaringen; (2) duur, of de tijd nodig om de verschillende stappen te doorlopen; en (3) timing, of de leeftijd waarop de stap voltooid is.

De seksuele carrière bij Nederlandse adolescenten werd in het onderzoek van de Graaf (2013) op een spanne van 4 à 5 jaar geprojecteerd. Beyers (2014) vond in zijn onderzoek bij Vlaamse jongeren bevestiging voor de stapsgewijze ontwikkeling van seksueel gedrag. Meisjes hadden op een jongere leeftijd ervaring met genitaal gedrag, maar jongens hadden op jongere leeftijd ervaring met niet-genitaal gedrag (zie Figuur 1). Jongens hebben dus eerst een voorsprong in de seksuele ontwikkeling. Meisjes halen de jongens dan terug in.

Algemeen kunnen we stellen dat rond de start van de adolescentie de meerderheid van de jongeren nog niet heeft gekust, maar tegen het eind van de adolescentie heeft de meerderheid reeds geslachtsgemeenschap gehad (de Graaf et al., 2009).

Figuur 1. Geslachtsverschillen in de seksuele carrière (Beyers, 2014).

Een predictor voor een vroege seksuele start is een hogere verbondenheid in het gezin van herkomst (Markham et al., 2010). Daarenboven kunnen oudere brussen het seksuele gedrag van de jongere brussen beïnvloeden. Deze laatste assumptie gaat uit van de sociale leertheorie van Whiteman, McHale en Soli (2011) bij brussen. Hoe meer warmte in een siblingpaar, hoe meer competent een oudere sibling gezien werd als rolmodel voor een jongere sibling (Almy et al., 2015). Indien er meer conflict was tussen een *at-risk* tiener en zijn/haar oudere siblings, had warmte in de siblingrelatie geen bufferend effect meer. Uit het onderzoek kwam dat tieners die dachten dat hun oudere bruis seksueel actief was, significant slechter familiaal functioneren rapporteerden.

Welzijn

Er wordt opgeworpen dat disclosure essentieel is teneinde een goed mentaal welzijn te behouden/ontwikkelen (McKee, 2003; Morris & Balsam, 2003). Toch gaat een disclosure bij heel wat holebi-jongeren gepaard met veel angst. Velen vrezen een familiale crisis bij de coming-out en veranderingen in de familiale banden. Redenen waarom er een grote impact is van de disclosure, zijn: (1) er zijn geen regels in het gezinssysteem om adequaat om te gaan met het gedrag, (2) er zijn geen rollen in het gezin specifiek met betrekking tot de kwestie, waarin de gezinsleden zich kunnen passen, (3) er is geen constructieve taal beschikbaar om de kwestie te beschrijven, (4) er zijn sterke negatieve familiale en culturele verboden tegen homoseksueel gedrag, (5) het cohesieve element, de regulerende structuur en de thema's binnen het gezinssysteem worden kritieke krachten tegen aanpassing (McKee, 2003). Kort samengevat is deze impact er dus omdat er een dominante heteroseksuele omgeving is waar holebi's in op moeten groeien (Cox et al., 2011; Dillon et al., 2011; Kelleher, 2009; Hilton & Szymanski, 2011).

We zien dat in België de zelfmoordpogingen bij holebi's twee keer zo hoog liggen dan bij heteroseksuele jongeren (Van Heeringen & Vincke, 2000). Alsook liggen de niveaus van depressie hoger bij een steekproef van Vlaamse holebi's die geconfronteerd geweest zijn met discriminatie (Cox, Vanden Berghe, Dewaele & Vincke, 2009). De recente studie van Cox et al. (2009) toont aan dat er dus nog steeds een negatief welzijn is, gedefinieerd in termen van zelfmoordpogingen. In andere steekproeven wordt bovendien een hoger risico op psychische stoornissen gerapporteerd bij holebi's (Balsam et al., 2005).

Uit onderzoek van Jorm, Korten, Rodgers, Jacomb en Christensen (2002) bleek dat biseksuelen in het bijzonder een hoger risico vertoonden op psychische stoornissen. In Balsam, et al. (2005) bleek dat deze groep inderdaad significant meer zelfverwondend gedrag vertoonde dan homoseksuelen en lesbiennes, maar dat ze het niet significant slechter deden op

psychologisch welzijn in termen van zelfmoordgedachten en -pogingen dan homoseksuelen en lesbiennes. Of de steekproef gebruikt in dat onderzoek representatief en groot genoeg was, wordt echter in vraag gesteld. In Cox et al. (2011) komt naar voor dat biseksuelen significant minder acceptatie ontvangen dan homoseksuelen en lesbiennes. Er is dus met andere woorden een kleiner buffersysteem om op terug te vallen voor biseksuelen.

Er is echter sprake van veel weerbaarheid en effectieve coping bij de holebi-jongeren in een Ierse steekproef (Kelleher, 2009). Meer algemeen is te stellen dat specifieke waarden binnen een familie (zoals de nadruk op zorgen voor brussen en andere familieleden of taken toewijzen) een positieve impact uitoefenden op de weerbaarheid van kinderen en dat het feit dat van oudere broers en zussen regelmatig verwacht werd dat ze hielpen en hun jongere broers en zussen moesten steunen, tevens de weerbaarheid van jongeren versterkte (Skala & Bruckner, 2014).

Het concept *stress-related growth* (SRG) is gerelateerd aan effectieve coping en houdt in dat, alhoewel je een stresserende gebeurtenis meemaakt, dit kan interpreteren als een leerervaring met mogelijke positieve outcomes (Vaughan, 2007). Dit kan toegepast worden op verschillende psychologische terreinen; hier wordt het toegepast op het proces van de coming-out.

Onderzoeksvragen en Hypotheses

In deze masterproef willen we onderzoeken of de reacties van brussen naar aanleiding van een coming-out in het gezin samenhangen met het welzijn van een holebi-adolescent. Daarnaast onderzoeken we nog een aantal correlaten met de reactie van de siblings en het welzijn van de holebi-jongere. Om dit te toetsen hebben we een aantal concrete hypothesen opgesteld, die samengevat zijn in Figuur 2.

Qua beschrijvende onderzoeksvragen stellen we dat scores op welzijnsparameters onderling gecorreleerd zullen zijn; hoe meer stigmabewustzijn een holebi rapporteert, hoe meer depressieve gevoelens die zal rapporteren. Hoe meer depressieve gevoelens, hoe minder vitaliteit deelnemers zullen ervaren.

Outness van een holebi-adolescent leidde enerzijds tot minder depressie, maar ook tot het zijn van slachtoffer van pestgedrag (Kosciw, Palmer & Kull, 2015). Hoe meer homonegativiteit vertoond wordt bij de holebigroep, hoe slechter die groep zal scoren op de positieve welzijnsmaten (Cox et al. 2011). In deze masterproef worden enkel depressieve gevoelens, zelfwaardering en vitaliteit bevraagd, dus kunnen we veronderstellen dat de mate van outness gerelateerd zal zijn aan een hoger welzijn, of dus hoe meer out een holebi-adolescent is, hoe minder depressieve gevoelens er zullen zijn en hoe meer vitaliteit en zelfaanvaarding zal gerapporteerd worden. Outness bleek in Vaughan (2007) bovendien positief te correleren met de *coming-out growth scale*, die gebaseerd is op het concept van SRG. Deze schaal meet in welke

mate de jongere na de coming-out groei in het leven ervaart (Vaughan & Waehler, 2010). Dit steunt de hypothese dat outness zal samenhangen met minder depressieve gevoelens en biedt zelfs een verklaring waarom dit zo zou kunnen zijn. Zo ook zal de score op de zichtbaarheidsmanagementschaal samenhangen met meer welzijn, daar zichtbaarheidsmanagement als copingstrategie naar voor geschoven wordt (Chung, 2001).

De holebi-adolescent zal zich outen in het gezin. Een gezin bestaat niet alleen uit ouders, maar vaak ook uit siblings. Brussen zullen divers reageren op een coming-out. Het is een gebeurtenis die een schokgolf kan veroorzaken (Huang et al., 2016, McKee, 2003, Hilton & Szymanski, 2011). Er zal ook steun zijn van siblings naar de holebi-adolescent toe (D'Augelli et al., 1998, Hilton & Szymanski, 2011, Huang et al., 2016, McKee, 2003). Algemeen kunnen we stellen dat de reacties van de brussen op de *disclosure* van de holebi-adolescent een uniek en ondersteunend verband zullen vertonen met het welzijn van de holebi in kwestie. Concreet kunnen we als hypothese stellen dat een steunende brus zal samengaan met hogere scores op welzijn voor de holebi-adolescent (Kosciw et al., 2015, Noller, 2005). Alsook zal minder steun van de brus (zoals gerapporteerd door de holebi) samenhangen met lagere scores op de welzijnsvragenlijsten.

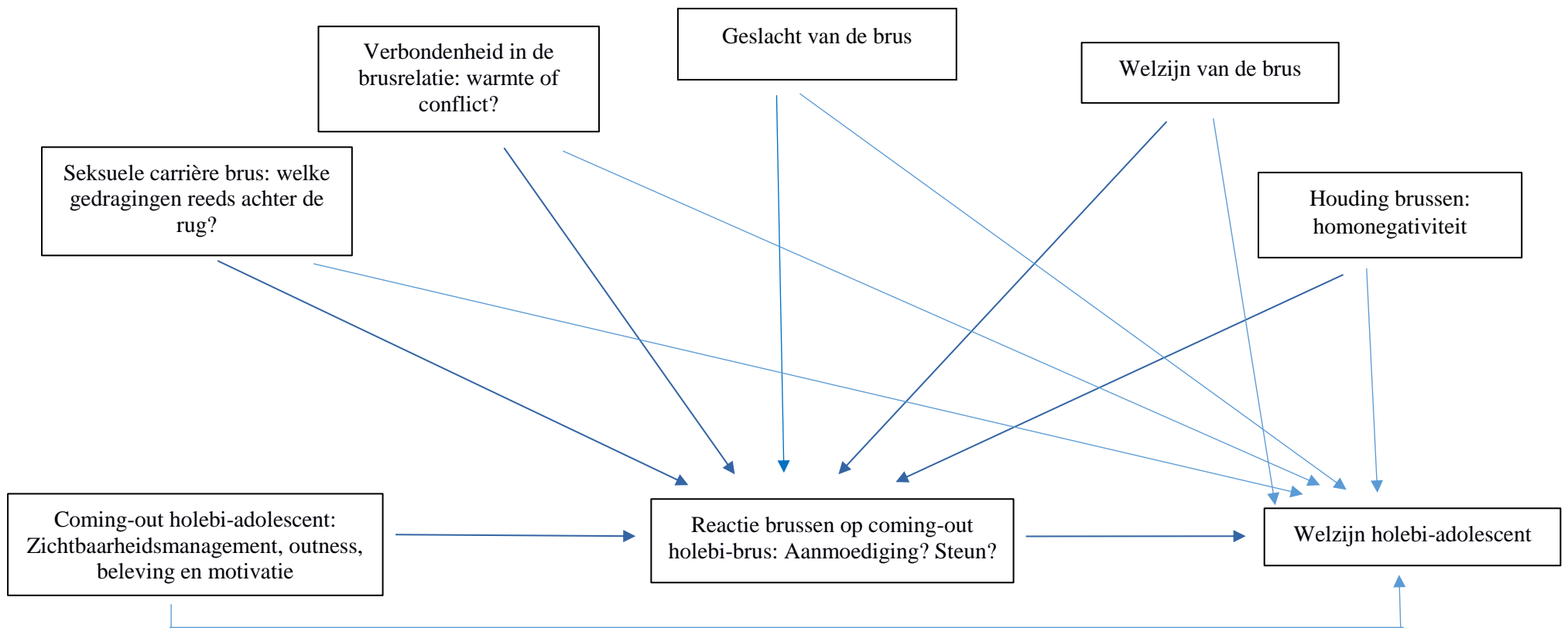
Verschillende kenmerken van de brus worden verondersteld een link te hebben met de mate van outness en de reactie van de brussen. Een eerste hypothese is dat een brus die lager scoort op welzijnsmaten, minder accepterend zal reageren (of dit toch zo zal rapporteren) op de coming-out van de holebi-adolescent, net door de negatieve stemming (Gotlib & Joormann, 2010; MacLeod et al., 1986). Een tweede hypothese is dat een hogere score van de brus op welzijnsvragenlijsten op analoge wijze gelinkt is met meer steun naar aanleiding van de coming-out. Een derde hypothese die hier bijkomend gesteld wordt, is deze: hoe meer kennis en ervaring rond seks en seksuele activiteiten, hoe meer steun van brussen bij de outing van de seksuele geaardheid van een holebisibling. Dit eventueel via het gegeven dat meer kennis en ervaring rond seks, zal leiden tot betere attitudes rond dat onderwerp. Wood en Kallgren (1988) toonden aan dat, indien er weinig kennis is rond een onderwerp, er vaker zal teruggevallen worden op simpele *cues*. Dit wordt echter niet expliciet in deze masterproef getoetst. Het is dus een zeer tentatieve hypothese. We verwachten een klein, positief verband van seksuele carrière van de brus met de reactie van de brussen op de coming-out. Anders verwoord: hoe meer seksuele gedragingen de brus reeds gesteld heeft, hoe positiever of steunender de reactie van de brus. De vierde hypothese stelt dat het geslacht van de brus verband houdt met de coming-out en de reactie van die brus op die gebeurtenis. Concreet gesteld zal er vaker ge-out worden bij zussen dan bij broers. Daarnaast kunnen we verwachten dat zussen meer steun zullen bieden na de coming-out. De laatste hypothese veronderstelt een verband met de houding van de brussen over holebi's in het algemeen. Indien deze houding negatief blijkt te zijn en er sprake is van homonegativiteit, kan dit

op zijn beurt samenhangen met een minder steunende reactie op de coming-out van de holebi-adolescent.

In deze masterproef worden zowel geboortevolgorde als warmte en conflict bevestigd. Dit zijn variabelen die samenhangen met de seksuele carrière van de brus op hun beurt. De seksuele carrière wordt bevestigd via de brus rechtstreeks. Een belangrijke confounder is echter de leeftijd van de brus. Hoe jonger de brus, hoe minder exposure met of bewustzijn rond holebi's (Hilton & Szymanski, 2011; Huang et al., 2016) én hoe minder kennis rond seks, daar de seksuele carrière slechts zijn start vindt in de adolescentie (de Graaf et al., 2009). Leeftijd kan hier dus als controlevariabele fungeren bij het analyseren van de correlatie van seksuele carrière en de reactie van de brus na de coming-out.

Een vijfde en laatste hypothese gaat in op de kwaliteit van de relatie tussen de holebi-adolescent en zijn/haar brus. Hoe warmer de relatie, hoe meer steun geboden zal worden (McKee, 2003, Toomey & Richardson, 2009). Hoe meer conflict in de brusrelatie, hoe lager de steunscore zal zijn.

Hieronder (Figuur 2) kan u het vooropgestelde model terugvinden waarop deze masterproef gebaseerd is.

Figuur 2. Het vooropgestelde model.

Methode

Steekproef

De steekproef voor deze masterproef bestaat uit 41 holebi-jongeren en 31 siblings. Er was een respons ratio van 82% voor de holebi-deelnemers en 62% voor de brusdeelnemers. De leeftijd van de holebi-jongeren bedroeg gemiddeld 20 jaar en 9 maanden ($SD = 2$ jaar en 4 maanden) en de leeftijd van de siblings bedroeg gemiddeld 21 jaar en 11 maanden ($SD = 6$ jaar en 1 maand). Het aantal kinderen in het gezin werd bevestigd, zowel bij de holebi-jongere als bij hun brus. 4.9% van de holebi-jongeren is enig kind, 58.5% heeft een brus, 26.8% heeft twee brussen, 2.4% heeft drie brussen, 4.9% heeft er vier en van 2.4% zijn er 7 of meer kinderen in het gezin. Gemiddeld zijn er 2.54 kinderen in het gezin van de bevestigde holebi ($SD = 1.10$). Geboortevolgorde werd bevestigd, waarbij deelnemers konden invullen het hoeveelste kind ze waren in rang, gaande van *oudste* tot *jongste*. 20 holebi-adolescenten zijn de oudste in het gezin. 13 holebi-jongeren zijn het tweede kind in rang en 14.6% zijn het derde kind. Één holebi-jongere is het vierde kind in het gezin en één is het zevende kind in rang. Een gemiddelde score kwam op 1.85 ($SD = 1.22$). 48.4% van de brussen zijn de oudste in het gezin, 39% zijn het tweede kind in rang en 12.2% is het derde kind in het gezin. Gemiddeld bedroeg de geboortevolgorde 1.63 ($SD = 0.70$).

Gemiddeld bedroeg de seksuele voorkeur van de holebi-jongeren 18.07 ($SD = 25.63$) en deze van hun brussen gemiddeld 77.09 ($SD = 33.69$), gemeten op een schaal van 0 *voorkeur voor het eigen geslacht* tot 100 *voorkeur voor het andere geslacht*. Dit betekent dat niet alle holebi-jongeren zich als volledig homoseksueel identificeren en dat niet alle siblings op het andere geslacht vallen. Meer concreet zien we dat 82.9% van de holebi-jongeren aangaf zich aangetrokken te voelen tot hetzelfde geslacht. Zij gaven op het continuüm een score tussen 0 en 30 aan. Het percentage dat zich als biseksueel beschreef (gaande van 35 tot 55 op het continuüm), bedroeg 7.3%. Vreemd genoeg omschreven er dus 3 holebi-jongeren zich als heteroseksueel, via een score tussen 80 en 100. Dit bedroeg 4.9% van de steekproef. 14.6% van de brussen identificeerde zich als aangetrokken tot hetzelfde geslacht. 9.7% was biseksueel. 70.7% gaf aan zich aangetrokken te voelen tot het andere geslacht.

Aan de holebi's werd gevraagd wie eerst wist van de geaardheid met behulp van een keuzelijst (*moeder, vader, jongere broer* bijvoorbeeld). 18 holebi-jongeren of 43.9% outten zich eerst bij hun moeder. Vijf jongeren deden hun coming-out eerst bij hun vader. De oudere broer werd bij drie holebi-jongeren als vertrouwenspersoon genomen en bij drie andere jongeren ging dit om de jongere broer. De oudere zus werd in meer gevallen als vertrouwenspersoon genomen, namelijk bij 8 holebi-jongeren. De jongere zus was voor 3 holebi-jongeren de eerste om hun coming-out bij te hebben. 26.8% nam dus eerst hun vrouwelijke sibling in vertrouwen, waar 14.6% dat bij hun mannelijke sibling eerst deed. Één holebi-jongere in dit onderzoek had

zich nog niet ge-out. Bij de siblings werd bevraagd hoe lang in jaren en maanden ze al weet hadden van de andere geaardheid van hun brus. Deze vraag werd beantwoord met een gemiddelde van 3 jaar en 2 maanden ($SD = 2$ jaar en 3 maanden).

De holebi-jongeren in deze steekproef bestaan voor 58.8% uit meisjes. Zij kozen op het continuüm gaande van 1 *vrouwelijk* tot 100 *mannelijk* een waarde tussen 1 en 31. Het percentage dat aangaf meer mannelijk te zijn, gaande van 75 t.e.m. 100 op het continuüm, bedroeg 41.2%. Gemiddeld zien we in de holebisteekproef een genderscore van 46.02 ($SD = 42.62$). De brussen bestaan voor 61% uit meisjes. 7.3% geeft aan zich tussen beide geslachten te identificeren (selecteerden een score tussen 36.9 en 70) en 26.8% geeft aan zich als mannelijk te identificeren. Gemiddeld is er in de brussteekproef een geslachtsscore van 38.01 ($SD = 42.29$).

Meetinstrumenten

Er werden, zoals hierboven vermeld, twee online survey's opgesteld. De ene survey voor de holebi-adolescent en de andere voor zijn/haar sibling. De survey voor de holebi-adolescenten bevroeg demografische gegevens, de coming-out en de verwachte reacties van de brus, de verbondenheid met de brus en welzijn. De survey voor de brussen bevroeg demografische gegevens, de verbondenheid met de holebi-brus, de houding ten aanzien van holebi's, het welzijn en de seksuele carrière. De volledige vragenlijsten zijn opgenomen in Bijlages 1 en 2 bij deze masterproef.

Demografische gegevens. Er werden in het begin van beide surveys demografische gegevens verzameld. Deze hielden concreet in: de leeftijd in jaren en maanden, het geslacht, de geboortevolgorde van oudste tot en met jongste, het aantal kinderen in het gezin en de seksuele oriëntatie van beide deelnemers. Aan de brussen werd gevraagd hoe lang ze reeds weet hadden van de geaardheid van de holebi-adolescent in jaren en maanden.

Coming-out van de holebi-adolescent. De coming-out van de holebi-adolescent werd bevraagd op vier manieren. De eerste vragenlijst peilde naar het zichtbaarheidsmanagement van de holebi-jongere (Visibility Management Scale, VMS; Lasser, Ryser & Price, 2010). Zichtbaarheidsmanagement werd verkort bevraagd met 13 items op een schaal van 0 *helemaal gesloten* tot 10 *helemaal open*. De oorspronkelijke verkorte schaal bevat 14 items. Één item werd verwijderd uit de analyses, om zo een hogere interne consistentie van de schaal te verkrijgen. Voorbeelditems zijn: 'Ik wil dat mijn kennissen weten dat ik holebi ben' en 'Ik vind het in sommige omgevingen meer gepast om open te zijn over mijn seksuele geaardheid dan in andere'. Construct- en criteriumvaliditeit bleken voldoende, net zoals de betrouwbaarheid (Lasser et al., 2010). Interne consistentie in deze masterproef bedroeg .84. De tweede vragenlijst bevroeg de beleving van het holebi-zijn (Internalized Homonegativity

Inventory, IHNI; Mayfield, 2001). Deze werd in een verkorte versie bevraagd via 6 items. De oorspronkelijke schaal bevat 9 items, waarvan ‘Ik denk vaak dat hetero’s onterecht beschuldigd worden angst en afkeer te ervaren tegenover holebi’s’ en ‘Mijn seksuele geaardheid beïnvloedt niet hoe mensen me behandelen’ voorbeelden zijn. Betrouwbaarheid bedroeg .64 in deze steekproef. Kwalitatief werd gepeild naar de motivatie van het outen als derde manier van bevragen via de vraag “Waarom vertelde je het eerst aan deze persoon?”. Met deze vraag pogen we motivatie te meten, volgens de Zelf-Determinatie Theorie (Ryan & Deci, 2000). De antwoorden op deze vraag werden gecodeerd op een 5-punt Likertschaal, gaande van 0 *extrinsieke motivatie* tot en met 4 *intrinsieke motivatie*. De laatste meting onderzoekt de mate van outness van de holebi (Outness Inventory, OI; Mohr & Fassinger, 2000; vertaald in Aerts, Van Houtte, Dewaele, Cox & Vincke, 2012) via items die bevragen aan wie de holebi zich al dan niet reeds ge-out heeft. De holebi-jongere kan antwoorden wie weet heeft van de seksuele geaardheid, gaande van *Mijn moeder* tot *Mijn leerkrachten* en hoe zeker ze dat weten op een 7-punt Likertschaal van 1 *weet/weten het zeker niet* tot 7 *weet/weten het zeker*. Psychometrische kwaliteit van de OI werd aangetoond in het originele onderzoek van Mohr en Fassinger (2000). In de steekproef van deze masterproef was Cronbach’s alpha .79.

Reacties van de bruis. De Unsupportive Social Interactions Inventory (USI; Ingram, Betz, Mindes, Schmitt & Smith, 2001) en Ouderlijke Aanmoediging (OA; Brutsaert, 1987), aangepast naar bruisen, werden gebruikt om de steun te bekijken die gegeven werd door de bruisen aan de holebi’s na de coming-out. De USI bevat items als ‘Ze wilden er niets over horen’ en ‘Ze zeiden dat ik verantwoordelijk was voor alles’, waarbij dan aangegeven moest worden op een schaal van 1 *ze reageerden nooit op deze manier* tot 4 *ze reageerden altijd op deze manier* hoe vaak op zo’n manier gereageerd werd. Interne consistentie van de USI bedroeg in dit onderzoek .89. Op de OA kon de deelnemer invullen in hoeverre hij/zij akkoord was met bepaalde stellingen als ‘Als ik iets wil vertellen, doen mijn bruisen alsof ze me niet willen horen’ en ‘Mijn bruisen zien alleen mijn fouten’, wat dus eigenlijk verwerping mat. Aanduiden in hoeverre ze akkoord gingen met deze stelling kon op een schaal van 1 *absoluut niet akkoord* tot en met 5 *volledig akkoord*. In voorgaand onderzoek bedroeg de betrouwbaarheid .75 en de item-totaal correlaties schommelden tussen .23 en .53 (Brutsaert, 2001). In dit onderzoek was de interne consistentie van de OA .83.

Houding van de bruis. De houding van de bruis werd bevraagd met behulp van de Stigma Consciousness Questionnaire (SCQ; Pinel, 1999). Daarbij werd er meer algemeen verwezen naar holebi’s, zodat er niet enkel gekeken werd naar homoseksuelen en lesbiennes. De vragen van de SCQ peilen naar twee verschillende varianten van homonegativiteit: traditionele (bv. ‘Holebi’s zijn abnormaal’) en moderne (‘Holebi’s moeten niet zo overdrijven’). Er moet hierbij aangegeven

worden in welke mate je het eens bent met deze stelling, op een schaal van 1 *helemaal oneens* tot en met 5 *helemaal eens*. Uit het gevoerde onderzoek van Pinel (1999) bleek dat de SCQ valide en betrouwbaar was in het vaststellen van verschillen in bewustzijn rond stigma. Tevens bleek de SCQ een voorspellende waarde te bevatten. Cronbach's alpha van de SCQ bedroeg in deze masterproef .75.

Verbondenheid met de brus. Verbondenheid of *closeness* werd via de Sibling Closeness Scale (SCS; vertaald in Derkman et al., 2010; Sibling Relationship Questionnaire, SRQ; Furman & Buhrmester, 1985) onderzocht. Items zijn bijvoorbeeld 'In welke mate doen jij en deze broer/zus aardige dingen voor elkaar?', 'Hoeveel geven jij en je broer/zus om elkaar?' en 'Hoe vaak zijn jij en deze broer/zus gemeen tegen elkaar?'. Antwoorden kunnen variëren van 1 *nooit* tot 5 *heel veel*. Constructvaliditeit en interne consistentie zijn goed gebleken (Derkman et al., 2010). Het blijkt dus een valide instrument om warmte en conflict te meten in brusrelaties. Bij de steekproef gebruikt in deze masterproef werd een goeie betrouwbaarheid van de schaal gevonden, met een interne consistentie van .91.

Welzijn van de holebi-adolescent en de brus. Dit werd bij zowel de holebi-jongeren als bij hun brus bevraagd via drie vragenlijsten: de Center for Epidemiological Studies – Depression scale (CES-D12; Roberts & Sobhan, 1992), Subjective Vitality Scale (SVS; Ryan & Frederick, 1997) en de zelfaanvaardingsschaal uit de Competentiebelevingsschaal voor Adolescenten (CBSA; Harter, 1988; vertaald in Treffers et al., 2002). Specifiek bij de holebi-adolescent werd nog gepeild naar welzijn via de SCQ (Pinel, 1999), die reeds besproken werd bij de houding van de brus. In dit onderzoek vertoonde de SCQ een goede betrouwbaarheid (alpha = .78). De CES-D12 is een versie van 12 items van de oorspronkelijke vragenlijst met 20 items (CES-D; Radloff, 1977). Deze vragenlijst bevraagt de depressieve gevoelens die de deelnemers de afgelopen week gehad hebben. Antwoorden gaan van 0 *nooit* naar 3 *altijd*. Voorbeeldvragen zijn: 'De afgelopen week vond ik mijn leven een mislukking', 'De afgelopen week voelde ik me eenzaam' en 'De afgelopen week voelde ik me gedeprimeerd'. COTAN beoordeelt de CES-D als betrouwbaar, voldoende constructvalide, maar onvoldoende criteriumvalide. Alsook blijken de normen onvoldoende te zijn. In dit onderzoek vinden we een goede interne consistentie van .91 voor de holebi's en .87 voor de siblings. De SVS met 7 items onderzoekt de vitaliteit van de deelnemers met vragen als 'De laatste tijd voel ik me wakker en alert' en 'Ik voel me de laatste weken futloos' (omgekeerd gescoord). Hierop kunnen deelnemers antwoorden van 1 *helemaal niet akkoord* tot en met 5 *helemaal akkoord*. Betrouwbaarheid voor de SVS bleek tussen de .80 en .89 te liggen (Ryan & Frederick, 1997) en in deze masterproef bedroeg deze .93 voor de holebi's en .87 voor de siblings. Construct- en criteriumvaliditeit bleken eveneens voldoende te zijn (de Jong-Bouwmeester, 2016). De CBSA

peilt in deze masterproef specifiek naar het ‘gevoel van eigenwaarde’ bij deelnemers; dit is één van de zeven subschalen van de CBSA. Concreet gaat het hier om vijf items, zoals ‘Ik ben vaak teleurgesteld in mezelf’ en ‘Ik ben best tevreden met mezelf’. Hierop kan men opnieuw antwoorden op een schaal van 1 *helemaal niet* tot en met 5 *helemaal wel*. De betrouwbaarheid werd door COTAN in 2003 als voldoende beoordeeld en met deze steekproef leverde de interne consistentie van .90 bij holebi-jongeren en .86 bij brussen een betrouwbare schaal op.

Seksuele carrière van de brus. Deze variabele werd bevraagd via 13 items (Beyers, 2016). Deze items sommen seksuele gedragingen op die adolescenten kunnen stellen, zoals orale en anale seks, aanraken onder of boven de kleren,.... Hierop moest de sibling *ja* of *nee* aanduiden; *ja* indien ze dat specifiek seksueel gedrag al gesteld hadden en *nee* indien ze dat seksuele gedrag nog niet gesteld hadden. Met behulp van deze vragenlijst willen we meten hoever de siblings staan in hun seksuele interactiecarrière (welke gedragingen ze reeds gesteld hebben). Timing en volgorde werd niet bevraagd, daar de ervaringen het relevantst zijn als correlaat in deze masterproef. In deze steekproef bleek de schaal intern consistent te zijn (alpha = .97).

Procedure

Om deelnemers in dit cross-sectionele onderzoek te werven werd gewerkt via een sneeuwbalmethode. Dit hield in dat er via sociale media (bv. Facebook, Instagram), via holebi-verenigingen in Vlaanderen en op posters (in secundaire scholen over heel Vlaanderen) boodschappen verspreid werden om holebi's uit te nodigen om deel te nemen aan een onderzoek naar de coming-out en de broer/zusrelatie. Holebi's uit kenniskringen werden aangesproken en via de word-of-the-mouthprocedure werd de uitnodiging zo verder verspreid. Op de posters stond een korte introductie, gevolgd door mijn e-mailadres, zodat holebi's (of siblings) dan thuis eventueel een e-mail konden versturen met de boodschap dat er interesse was om mee te werken aan het onderzoek. Dataverzameling startte in april 2017 en eindigde in januari 2018.

Indien er interesse was en ik een e-mail of bericht via sociale media ontving of een e-mailadres kreeg van mogelijke deelnemers, verstuurd ik een formele uitnodiging met een link naar de online survey en een bijbehorende random geselecteerde code. Daarnaast werd in diezelfde e-mail gevraagd een uitnodiging door te sturen naar de sibling met een link naar hun online survey en dezelfde random code. Zo konden resultaten van één siblingpaar gelinkt worden. In totaal werden 50 formele uitnodigingen verstuurd. Via de e-mailadressen van de deelnemers werden maximaal twee herinneringen verstuurd, indien opgemerkt werd dat de data niet binnenliepen. Deelnemers die verkregen werden via de word-of-the-mouthprocedure werden éénmalig nogmaals aangesproken indien deze herinneringen onvoldoende bleken.

Resultaten

Preliminare Analyses

Missings. De ontbrekende gegevens in deze dataset (13% van alle gegevens) bleken missing completely at random (MCAR), want Little's MCAR test, die de hypothese van MCAR vs MAR toetst, werd niet verworpen ($\chi^2 = 169.30$; $df = 163$, *ns*). Bijgevolg werden de ontbrekende gegevens geschat met het EM (Expectation Maximization) algoritme in SPSS, via 500 iteraties.

Verbanden met achtergrondvariabelen in de holebisteekproef. Er werd een MANCOVA uitgevoerd met de seksuele voorkeur, de leeftijd in maanden, de geboorte-volgorde en het aantal kinderen als onafhankelijke variabelen en de openheid, de reactie van de siblings, de verbondenheid met de brus en het welzijn als afhankelijke variabelen. Geen van deze onafhankelijke variabelen hing multivariaat (Wilks' Lambda) samen met de studievariabelen ($F(13,24) < 1.5$).

Desondanks bleek leeftijd univariaat significant samen te hangen met verwerping thuis ($F(1,36) = 4.46$, $p < .05$, $\eta^2 = .11$), depressieve gevoelens ($F(1, 36) = 5.75$, $p < .05$, $\eta^2 = .14$) en motivatie voor coming out ($F(1,36) = 5.15$, $p < .05$, $\eta^2 = .13$). Een marginaal significante univariate samenhang kon teruggevonden worden met verbondenheid met de brus ($F(1,36) = 3.84$, $p < .10$, $\eta^2 = .10$), weinig zelfwaardering ($F(1, 36) = 3.72$, $p < .10$, $\eta^2 = .09$) en openheid over de seksuele geardeheid ($F(1, 36) = 3.32$, $p < .10$, $\eta^2 = .09$). Uit een correlatie-analyse bleek dat leeftijd (rand)significant negatief correleerde met verwerping thuis ($r = -.04$, $p < .05$), weinig verbondenheid met de brus ($r = -.31$, $p < .10$), weinig zelfwaardering ($r = -.33$, $p < .05$) en depressieve gevoelens ($r = -.39$, $p < .05$). Leeftijd correleerde (rand)significant positief met openheid over de seksuele voorkeur ($r = .29$, $p < .10$) en motivatie voor het outen ($r = .36$, $p < .05$). Geboortevolgorde had univariaat een marginaal significante samenhang met het ontbreken van steunende relaties thuis ($F(1, 36) = 3.88$, $p < .10$, $\eta^2 = .10$) en tevens met verwerping thuis ($F(1, 36) = 3.23$, $p < 0.10$, $\eta^2 = .08$). Het aantal kinderen in het gezin van de holebi-jongere had univariaat een significant verband met het ontbreken van steunende interacties thuis ($F(1, 36) = 4.63$, $p < .05$, $\eta^2 = .11$) en het zich vitaal voelen ($F(1, 36) = 5.88$, $p < .05$, $\eta^2 = .14$). Enkel de correlatie tussen het aantal kinderen en vitaliteit was significant negatief gebleken ($r = -.58$, $p < .001$). Seksuele voorkeur bleek univariaat niet significant samen te hangen met de verschillende onderzochte variabelen.

Verbanden met achtergrondvariabelen in de brussteekproef. Er werd een MANCOVA uitgevoerd met de seksuele voorkeur, de leeftijd in maanden en de geboortevolgorde als onafhankelijke variabelen en de siblingkenmerken en het welzijn als afhankelijke variabelen. Er bleek geen significant multivariate samenhang te zijn van rang en seksuele

voorkeur van de brussen met de relevante variabelen ($F(7, 31) < 1.5$). Met leeftijd was er een randsignificante multivariate samenhang ($F(7, 31) = 2.08, p < .10$).

Meer concreet bleek het univariate effect van leeftijd significant voor hoelang de siblings al weet hadden van de geardheid van de holebi-jongere ($F(1, 37) = 4.44, p < .05, \eta^2 = .11$), voor de seksuele carrière van de brus ($F(1, 37) = 4.32, p < .05, \eta^2 = .11$) en randsignificant voor weinig zelfwaardering van de brus ($F(1, 37) = 3.33, p < .10, \eta^2 = .08$). De correlatie tussen de leeftijd en hoelang de brus weet had van de geardheid bleek significant positief te zijn ($r = .51, p < .05$). Daarnaast was ook de correlatie tussen leeftijd en de seksuele carrière significant positief ($r = .59, p < 0.01$). Met lage zelfwaarde had leeftijd een negatieve significante correlatie ($r = -.36, p < .05$).

Univariaat was er enkel een samenhang te vinden van geboortevolgorde van de brus met de seksuele carrière van de brus ($F(1, 37) = 3.06, p < .10, \eta^2 = .08$). De correlatie tussen beide variabelen was significant negatief ($r = -.59, p < .001$).

Op basis van deze analyses werd besloten om leeftijd op te nemen als controlevariabele in alle verdere analyses.

Hypothesetoetsing

Welzijnsparameters correleren onderling met elkaar, zowel bij de holebi's als bij de brussen. Er werd een partiële correlatie-analyse uitgevoerd, waarbij de correlaties gecorrigeerd werden voor de invloed van leeftijd in beide samples. In de holebi-steekproef werden significante correlaties gedetecteerd tussen weinig zelfwaardering en vitaliteit ($r = -.55, p < .001$), tussen depressieve gevoelens en vitaliteit ($r = -.63, p < .001$) en tussen depressieve gevoelens en weinig zelfwaardering ($r = -.82, p < .001$). Met stigmabewustzijn waren er geen significante correlaties in deze steekproef. In de brussteekproef waren er twee significante correlaties, namelijk tussen depressieve gevoelens en vitaliteit ($r = -.60, p < .001$) en tussen depressieve gevoelens en weinig zelfwaardering ($r = .44, p < .05$). Weinig zelfwaardering correleerde bij de brussteekproef niet significant met vitaliteit. In de laatste stap werd een gepaarde *t*-toets uitgevoerd, om te kijken naar verschillen tussen holebi-jongeren en hun brussen qua welzijn. Er was een significant verschil in stigmabewustzijn, waarbij de brussen meer bewustzijn vertoonden dan de holebi-jongeren ($t = -3.64, p < .01$).

Het proces van de coming-out hangt samen met hogere scores op welzijnsmaten en hangt samen met meer stigmabewustzijn bij de holebi. Eerst werd een partiële correlatie-analyse uitgevoerd, gecorrigeerd voor leeftijd. Correlaties worden weergegeven in Tabel 1. Hierna werd een lineaire regressie-analyse uitgevoerd met de welzijnsmaten en stigmabewustzijn als afhankelijke variabelen en de coming-outmaten als onafhankelijke variabelen. Een (rand)significante predictie werd gevonden van openheid op vitaliteit ($\beta = .02, p < .10$) en van

homopositiviteit op vitaliteit ($\beta = .41, p < .01$). Voor depressieve gevoelens vonden we een significante predictie door openheid ($\beta = -.03, p < .001$), wie weet heeft van de geardheid ($\beta = .25, p < .05$) en homopositiviteit ($\beta = -.34, p < .001$). Er werd een marginaal significante predictie gevonden door openheid ($\beta = -.02, p < .10$) en een significante predictie door homopositiviteit ($\beta = -.56, p < .001$) op lage zelfwaardering. Met stigmabewustzijn werden geen significante verbanden gevonden.

Tabel 1

Correlaties tussen de Coming-Outmaten van de Holebi-Jongeren en Welzijnsmaten

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Openheid	---						
2. Zichtbaarheid	.62***	---					
3. Vitaliteit	.38*	.18	---				
4. Lage zelfwaardering	-.40*	-.23	-.55***	---			
5. Depressieve gevoelens	-.45**	-.17	-.63***	.82***	---		
6. Wie weet de geardheid	.79***	.49**	.28 [†]	-.33*	-.23	---	
7. Homopositiviteit	-.06	-.16	.37*	-.54***	-.44**	.03	---
8. Motivatie	.25	.25	.29 [†]	-.05	-.13	.21	-.03

[†] $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Het krijgen van steun van de brus correleert met een hogere score op welzijnsmaten van de holebi. Eerst werd een correlatie-analyse uitgevoerd, waarvan de resultaten in Tabel 2 gerapporteerd staan. Daarna werd een lineaire regressie-analyse verricht met de welzijnsmaten van de holebi-jongeren als afhankelijke variabelen en de maten van steun van de brus als onafhankelijke variabelen. Voor vitaliteit werd geen significante predictie gevonden met steun van de brus. Verwerping thuis bleek een randsignificante predictie te hebben op stigmabewustzijn ($\beta = -.27, p < .10$). Verwerping thuis bleek tevens een randsignificante predictor te zijn van lage zelfwaardering van de holebi-jongere ($\beta = .43, p < .10$).

Tabel 2

Correlaties tussen de Reacties van de Brussen en Welzijnsmaten van de Holebi-jongeren

	1.	2.	3.	4.	5.
1. Geen steun	---				

2. Verwerping thuis	.51**	---			
3. Vitaliteit	-.33*	-.26	---		
4. Depressieve gevoelens	.32*	.22	-.63***	---	
5. Lage zelfwaardering	.24	.37*	-.55***	.82***	---
6. Stigmabewustzijn	.12	-.18	.11	-.05	-.06

† $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bruskenmerken correleren met het al dan niet geven van steun en acceptatie. Zoals hierboven reeds vermeld werd eerst een partiële correlatie-analyse uitgevoerd op de data (zie Tabel 3). Erna werd een lineaire regressie-analyse uitgevoerd op de data, met als afhankelijke variabelen de reacties van de brus en als onafhankelijke variabelen de verschillende bruskenmerken, gecontroleerd voor de leeftijd van de brus. De predictie van de verscheidene kenmerken op de verwerping thuis werd eerst bekeken. Er was een significante predictie van het stigmabewustzijn van de brus ($\beta = -.33$, $p < .05$), de vitaliteit van de brus ($\beta = -.31$, $p < .05$) en depressieve gevoelens van de brus ($\beta = -.23$, $p < .05$) op verwerping thuis. Daarna werd de predictie op het ontbreken van steunende interacties onderzocht. Op geen steunende interacties thuis bleek vitaliteit van de brus ($\beta = -.18$, $p < .10$) randsignificant een predictor te zijn en ook depressieve gevoelens van de brus voorspelden significant een samenhang ($\beta = -.19$, $p < .01$).

Tabel 3

Correlaties tussen de Reacties van de Brus en de Bruskenmerken

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Seksuele carrière	---						
2. Stigmabewustzijn	.12	---					
3. Vitaliteit	.07	.30 [†]	---				
4. Lage zelfwaarde	-.08	-.01	-.24	---			
5. Depressieve gevoelens	-.04	-.07	-.60***	.44**	---		
6. Geslacht	.19	.26	.23	-.24	-.19	---	
7. Geen steunende interacties	-.21	-.07	-.08	-.03	-.28 [†]	-.13	---
8. Verwerping thuis	-.22	-.44**	-.25	-.12	-.19	-.05	.49**

† $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Kenmerken van de brussen hangen samen met hogere scores op welzijnsparameters bij de holebi-adolescenten. Na de partiële correlatie-analyse uitgevoerd te hebben (zie Tabel 4), werd een lineaire regressie-analyse uitgevoerd. Welzijnsmaten van de holebi-jongere werden als afhankelijke variabelen ingesteld en bruskenmerken waren in deze hypothese de onafhankelijke variabelen. Voor deze hypothese werd gecontroleerd op twee variabelen; leeftijd van de holebi-jongere en van de sibling. Eerst werd de predictie op vitaliteit waargenomen. De seksuele carrière van de brus prediceerde randsignificant op vitaliteit van de holebi-jongere ($\beta = 1.11, p < .10$). Vitaliteit ($\beta = .56, p < .05$) en depressieve gevoelens van de brus ($\beta = .29, p < .05$) vertoonden tevens een significante predictie op de vitaliteit van de holebi. Als tweede werden de predicties op depressieve gevoelens onderzocht. Het geslacht van de brus had hier een significante predictie op ($\beta = -.007, p < .01$). Tevens voorspelden depressieve gevoelens ($\beta = -.19, p < .05$) en vitaliteit van de brus ($\beta = -.35, p < .10$) een (rand)significant effect. Als derde werd gekeken naar de voorspelling op een lage zelfwaarde. Vitaliteit ($\beta = -.80, p < .01$) en depressieve gevoelens van de brus ($\beta = -.35, p < .01$) vertoonden een significante predictie. Als laatste werd de predictie op het stigmabewustzijn van de holebi-jongere beschouwd. De verbondenheid met de brus ($\beta = .65, p < .001$) bleek een significante predictor, alsook de seksuele carrière van de brus ($\beta = .72, p < .01$) en het stigmabewustzijn van de brus ($\beta = .37, p < .01$). Ook bleken vitaliteit ($\beta = .50, p < .001$) en lage zelfwaardering van de brus ($\beta = -.14, p < .10$) (rand)significante predictoren.

Tabel 4

Correlaties van de Bruskenmerken met de Welzijnsmaten van de Holebi-Jongeren

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Seksuele carrière	--								
2. Stigmabewustzijn	-.02	--							
3. Depressieve gevoelens	.07	-.00	--						
4. Vitaliteit	-.05	.24	-.58**	--					
5. Lage zelfwaarde	-.07	.07	.44*	-.24	--				
6. Geslacht	.07	.20	-.14	.17	-.24	--			
7. Stigmabewustzijn holebi	.03	.55**	-.18	.27	-.27 [†]	.03	--		
8. Depressieve gevoelens holebi	-.26	-.24	-.10	-.32 [†]	-.05	-.47*	-.07	--	
9. Vitaliteit holebi	.31 [†]	.19	.18	.27	.14	.22	.08	-.71**	--
10. Lage zelfwaarde holebi	-.01	-.23	-.14	-.41*	-.15	-.18	-.08	.82**	-.63**

[†] $p < .10$, * $p < .01$, ** $p < .001$

Discussie

Holebi's worden geconfronteerd doorheen hun hele levensloop met de keuze om zich te outen of niet, wat steeds de nodige stress met zich meebrengt. Niet alleen hun coming-out zorgt voor stress, daarnaast moeten holebi-jongeren ook nog de puberteit doorlopen, wat voor hetero-jongeren al een turbulente periode kan zijn. Voor sommigen kan een coming-out samenhangen met depressieve gevoelens en kan het zelfs leiden tot suïcidaliteit (Mustanski & Liu, 2012). Voor anderen is er een groei doorheen de stress en ervaren ze meer positieve gevolgen van het outen. Verschillende zaken kunnen samenhangen met deze verscheidene *outcomes*. In deze masterproef werd gepoogd om via een cross-sectioneel onderzoek een antwoord te bieden op een vijftal onderzoeksvragen over het welzijn van holebi's en de samenhang met siblingkenmerken en de reacties van de brussen op de coming-out binnen het gezin. Dit werd gedaan via een multi-informant online vragenlijstonderzoek in Vlaanderen. Het hoofddoel van dit onderzoek was om eventuele verbanden te zien tussen bepaalde bruskenmerken of -reacties en het welzijn van holebi-jongeren met betrekking tot hun coming-out in het gezin.

Bespreking en Interpretatie van de Resultaten

Onderzoeksvraag 1: Welzijnsparameters correleren onderling met elkaar, zowel bij de holebi's als bij de brussen. In de holebisteekproef kunnen we stellen dat de schalen die aangewend waren om welzijn te meten wel degelijk welzijn maten. De enige uitzondering hierop was de stigmabewustzijn schaal. Deze leek niet samen te hangen met de andere drie maten. Dit kan enerzijds liggen aan de beperkte steekproef, maar kan anderzijds een ander concept meten dan welzijn. Het is misschien eerder een maat van realiteitstoetsing of een maat van houding van de maatschappij tegenover holebi's die gemeten wordt in plaats van een directe welzijnsmaat. In de brussteekproef correleerde een lage zelfwaarde niet significant met vitaliteit. Dit was een correlatie die wel verwacht werd. Opnieuw kan dit ontbreken van de correlatie door de beperkte steekproef een vertekend beeld geven en zou deze correlatie wel significant kunnen zijn met een grotere steekproefgrootte. Een verrassend resultaat was de significant hogere gemiddelde score op stigmabewustzijn bij de brussen. Men zou kunnen verwachten dat de holebi-jongeren net meer stigmabewustzijn zouden vertonen, aangezien ze geconfronteerd worden met meer stigma na hun outing. Hier komt dus naar voor dat siblings zich meer bewust zijn van het stigma, wat tevens vermeld werd in het onderzoek van Huang et al. (2016). Dit kan het geval zijn, omdat de brussen gemiddeld gezien ouder waren dan de holebi-jongeren en dus al meer geconfronteerd werden met holebi's in hun vriendenkring of stigma in de mediawereld. Dit resultaat steunt tevens de stelling dat brussen eventueel een belangrijke buffer kunnen vormen tussen de ouders en de holebibrussen, omdat ze van eenzelfde generatie zijn als de holebi-jongeren en dus wat kunnen

bemiddelen tussen beiden. Belangrijk om mee te nemen is dat holebi-jongeren niet noodzakelijk slechter af waren qua welzijn dan hun siblings in deze Vlaamse steekproef en dit steunt de stellingen van Vaughan (2007), Diamond en Lucas (2004) en Kelleher (2009).

Onderzoeksvraag 2: Het proces van de coming-out hangt samen met hogere scores op welzijnsmaten en hangt samen met meer stigmabewustzijn bij de holebi. Er was een tendens in de resultaten die deze hypothese bevestigde. Er was een samenhang van openheid en homopositiviteit met minder depressieve gevoelens, meer vitaliteit en een hogere zelfwaarde. Er was echter één samenhang die deze niet bevestigt, maar die wel in lijn was met wat ook in de literatuur terug te vinden is (Kosciw et al., 2015). Er waren namelijk meer depressieve gevoelens als er meer mensen weet hebben van de geaardheid. Dit kan verklaard worden door het geconfronteerd worden met meer vooroordelen tegenover holebi's. Openheid en homopositiviteit zijn interne factoren, terwijl wie weet heeft van de geaardheid iets extern en objectief meet. Holebi's die open zijn over hun geaardheid kunnen daarmee gepest worden, wat bijvoorbeeld een verklaring zou kunnen zijn voor de hogere depressieve gevoelens.

Onderzoeksvraag 3: Het krijgen van steun van de brus correleert met een hogere score op welzijnsmaten van de holebi. Voor deze hypothese werd de minst robuuste evidentie gevonden vanuit de resultaten. Er was wel een significante predictie van verwerping thuis op een lage zelfwaarde van de holebi-jongere. Daarnaast was er ook een significant negatief verband tussen stigmabewustzijn van de holebi en verwerping thuis. De significante positieve correlatie tussen depressieve gevoelens en het gebrek aan steunende interacties is tevens een indicatie voor het bestaan van het verband. Met het ontbreken van steunende interacties thuis werd geen significante samenhang gevonden via lineaire regressie-analyse op de welzijnsparameters bij de holebi's, wat verrassend is. Steunende reacties werden uitsluitend bij de holebi's gevraagd, wat een beperking kan vormen in dit onderzoek. Er kan namelijk niet onderzocht worden of er al dan niet significante verschillen zijn tussen de holebi-jongeregroep en hun brusgroep met betrekking tot het ontvangen van steun of geven van steun. Holebi-jongeren kunnen hun antwoorden op deze schaal bijvoorbeeld vertekend geven, naar de ideale reactie van de brus. Deze analyse zou met een grotere steekproef tevens een sterker verband kunnen aantonen.

Onderzoeksvraag 4: Bruskenmerken correleren met het al dan niet geven van steun en acceptatie. Vooral de welzijnsparameters van de brus leken een samenhang te vertonen met het geven van acceptatie en het geven van steun in het gezin. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat als de brus zich niet goed voelt in zijn of haar vel, deze ook moeilijker steun kan geven, omdat dit energie vraagt, en omdat deze misschien zelfs eerder steun zal vragen aan de holebisibling. Hechting kan hierin een rol spelen, is gebleken uit onderzoek van Simpson, Rholes en Nelligan (1992). Hoe de kinderen opgevoed zijn kan ook een rol spelen in het geven en krijgen

van steun bij een depressie (Taniguchi & Ura, 2002), maar dit onderzoek had koppels als steekproef in plaats van siblingparen. Deze verklaringen zijn indirect, maar worden ondersteund door de significant negatieve samenhang tussen depressieve gevoelens en steun van thuis uit en de positieve samenhang tussen vitaliteit van de brus en ervaren steun. Op een positieve manier geformuleerd: als de brus zich vitaler voelde en meer bewustzijn had over de stigmata rond holebi's, rapporteerden de holebi's minder verwerping thuis. De holebi's gaven tevens minder verwerping thuis aan, indien de brus meer depressieve gevoelens vertoonde. Dit kan zijn omdat er een positiever gezinsklimaat ontstaat als een kind van het gezin depressieve gevoelens vertoont (Stice, Ragan & Randall, 2004). Het genoemde onderzoek focuste echter enkel op ouderlijke en peersteun en niet op siblingsteun. De leeftijd van de brus hing significant samen met verwerping thuis, waarbij oudere brussen minder verwerping rapporteerden. Dit kan eventueel zijn door een langere ervaring met het holebi-zijn van de brus.

Onderzoeksvraag 5: Kenmerken van de brussen hangen samen met hogere scores op welzijnsparameters bij de holebi-adolescenten. Vooral de welzijnsparameters van de brus correleerden positief met het welzijn van de holebi-adolescent en ze correleerden ook *in-group*, wat naar verwachting was. Er waren daarnaast een aantal verrassende resultaten. Hoe ouder de brus, hoe minder vitaal de holebi-brus zich voelde. Een verklaring hiervoor kan te vinden zijn in de resultaten op de vorige onderzoeksvraag. Deze is dat oudere kinderen mogelijk minder verwerping krijgen in het gezin, waardoor ze zich vitaler voelen, maar de jongere brussen zich minder vitaal voelen. Hoe verder in de seksuele carrière de brus gevorderd was, hoe meer vitaal de holebi-jongere zich voelde. Deze samenhang kan verklaard worden door de eventuele vitaliteit van de brus zelf. Als deze verder zit qua ervaringen in de seksuele carrière, kan hij of zij zich misschien vitaler voelen, waardoor de holebi-jongere zich ook vitaler voelt. De vraag hierbij rest dan nog: wat met de link tussen de leeftijd van de sibling en seksuele carrière? Hierboven was één van de resultaten dat er een significant negatief verband was tussen leeftijd van de brus en vitaliteit van de holebi-jongere, maar hoe ouder een sibling, hoe verder deze zal staan in de seksuele carrière. Vitaliteit van de brus volstaat dus niet als verklaring, dit omdat vitaliteit een determinant kan zijn van de seksuele carrière en seks (Parish et al., 2007). Er is in deze masterproef althans een significante samenhang tussen vitaliteit van de brus en vitaliteit van de holebi-jongere. Tevens heeft een verder gevorderde seksuele carrière van de brus en een warme verbondenheid tussen de siblings een positieve predictie op het stigmabewustzijn van de holebi-jongere, mogelijk omdat er een sfeer van openheid is tussen siblings waarin ervaringen van stigma en seksualiteit gedeeld worden in vertrouwen. Dit kwam voornamelijk terug in de kwalitatieve vraag naar motivatie van outing, waarop het antwoord van de holebi-jongeren vaak 'we vertrouwen elkaar' was. Een ander verrassend resultaat is als de brus zich als meer vrouwelijk

definieerde, dat de holebi-jongere aangaf meer depressieve gevoelens te ervaren. Depressieve gevoelens van de sibling kunnen hiervoor een verklaring vormen, alhoewel in deze masterproef depressieve gevoelens van de brus met depressieve gevoelens van de holebi-jongere een negatief verband vertoonde. Er waren echter meer meisjes in de brussteekproef, waardoor er mogelijk meer depressieve gevoelens in deze steekproef gerapporteerd worden (Blazer, Kessler, McGonagle & Swartz, 1994). Eveneens kwam naar voor dat hoge rapportages van depressieve gevoelens bij de brus samenhangen met hoge vitaliteit bij de holebi-jongeren. Deze samenhang tussen welzijnsparameters was onverwacht, maar kan verklaard worden door zelf-controle, die interindividueel kan verschillen ook al delen de brussen eenzelfde familiale achtergrond (Moffitt et al., 2011). Alsook de positieve samenhang tussen depressieve gevoelens van de sibling en zelfwaardering van de holebi-jongere was verrassend. De verschillende cognitieve vertekeningen die spelen bij depressieve gevoelens kunnen hiervoor een verklaring vormen. Een brus die zich depressief voelt, zal zich waardeloos voelen, waardoor de zelfwaarde van de holebi-jongeren hoger is in rapportage, omdat ze misschien met deze gevoelens niet worstelen. In deze masterproef biedt dit echter geen voldoende verklaring, aangezien er geen significant verschil was tussen de gemiddelde scores van depressieve gevoelens van de groepen.

Theoretische en Klinische Implicaties

Het model dat voorop geschoven werd in deze masterproef blijkt enigszins wel steun te vinden in de resultaten van deze steekproef. Heel sterk zijn de verbanden niet, zoals tussen de steun van de brussen en het welzijn, maar dit werd dan ook getoetst aan de hand van een kleine steekproef. Vooral het verband tussen de coming-out en welzijn lijkt steun te vinden in de resultaten en de samenhang met een aantal bruskenmerken op de steun van brussen en het welzijn van holebi-jongeren. De mate van openheid gemeten via een continuüm was een variabele die meer samenhang vertoonde met de andere variabelen in het onderzoek in vergelijking met de zichtbaarheidsmanagementscore. De holebi-jongeren gaven echter via de kwalitatieve vraag aan na te denken bij wie ze eerst zouden outen, waarop een verscheidenheid van antwoorden te vinden was, wat een teken was van het monitoren van de zichtbaarheid van hun seksuele geaardheid.

Belangrijk voor hulpverleners die in aanraking komen met holebi-jongeren met problemen rond hun seksuele oriëntatie of internaliserende problemen is het in kaart brengen van het thuisklimaat en over welke bronnen van steun deze jongeren beschikken. Zo kunnen deze bronnen eventueel versterkt worden, of indien er geen mogelijkheid is tot verandering van deze factoren, kunnen ze wel bijdragen aan de psycho-educatie rond welke samenhang ze kunnen vertonen met deze problematieken. Eventuele gesprekken met het systeem rond de holebi-jongeren kunnen in deze optiek waardevol zijn, om bewustzijn te versterken bij deze partijen.

Sterktes en Beperkingen van het Onderzoek & Suggesties voor verder Onderzoek

Deze masterproef poogde een verband terug te vinden tussen coming-out, steun thuis en een hoger welzijn bij holebi-jongeren. De steekproef was echter te klein in omvang om een volledige mediatie/moderatie-analyse te doen met een sterke power, wat bij deze onderzoeksvraag een meer passende aanpak zou geweest zijn. Longitudinaal kon een onderzoek met deze hypothesen eveneens een interessante manier van aanpak zijn en konden de holebi-jongeren op die manier gevolgd worden in hun volledige coming-outproces. De siblings op een kwalitatieve manier bevragen naar hun reacties op de coming-out kan een uniek perspectief en inzicht bieden op het proces van de coming-out van hun holebi-brussen. Deelnemers hadden op een intensievere manier kunnen verzameld worden, door zelf langs te gaan bij de Vlaamse (hoge)scholen en universiteiten of prides in Antwerpen en Brussel. In deze masterproef was de tijd hiervoor echter te beperkt. In deze masterproef werd tevens niet bevestigd hoe de verdeling was over Vlaanderen, waardoor er nu een eventueel een overrepresentatie kan zijn van holebi-jongeren en siblings uit regio Oost-Vlaanderen. Dit werd in deze masterproef tegengegaan door alle holebi-organisaties en secundaire scholen van Vlaanderen aan te spreken. Aangezien veel hogeschool en universiteitsstudenten uit Gent vanuit heel Vlaanderen komen, kan dat ook dit effect tegengaan. Over het opleidingsniveau van beide steekproeven werd in de survey's geen informatie verzameld, wat eventueel een verrijking had kunnen zijn voor de analyses. Transgenders en andere seksuele oriëntaties werden geëxcludeerd van dit onderzoek, omdat hierover andere theorievorming bestaat en dit zou ons te ver geleid hebben in deze masterproef. Dit was een groep die echter wel interesse toonde in het onderwerp van deze thesis.

De manier van bevraging vroeg administratief wat werk, waardoor er veel mogelijkheden waren op uitval doorheen de verzameling van data. Het was geen eenvoudige online survey enkel door de holebi in te vullen via een link, maar vroeg meer inzet en motivatie, zowel van de siblings en de holebi-jongeren. Door via mail een link te sturen naar de holebi-adolescenten die deze dan dienden door te mailen naar hun brussen, konden mails verloren gaan waarin ook de code voor de survey's stonden samen met de link naar de vragenlijsten. Holebi-adolescenten en brussen konden mogelijk de verkeerde link invullen indien ze de mail te snel lazen. De vragenlijst voor de holebi-jongere duurde bovendien ongeveer een half uur om in te vullen, en in de eerste weken van de dataverzameling konden ze niet even het tabblad sluiten en dan terugkeren. Dit praktisch probleem werd snel opgelost en de holebi-jongeren ontvingen een mail terug dat deze toepassing wel mogelijk was in de volgende weken.

Inhoudelijk werden veel verschillende variabelen bevestigd en een aantal variabelen konden getrianguleerd worden tussen de twee steekproeven, maar de reactie van de siblings op de coming-out en de verbondenheid tussen siblings had ook via de siblings bevestigd kunnen

worden. Op die manier zou een vollediger en realistischer beeld geschept kunnen worden van de thuissituatie. Een variabele die niet bevraagd werd, maar ook gepast zou hebben in dit onderzoek is het hebben van conservatieve ideeën thuis, rond racisme bijvoorbeeld ruimer gezien, en hoe de ouders hierin de kinderen opgevoed hebben. Dit zou ons echter te ver geleid hebben in onze onderzoeksvragen. In deze thesis wilden we enkel de siblings en de holebi-adolescenten bevragen. Via de houding van de brussen die bevraagd werd, kan hier wel een kleine ingang gevonden worden.

Conclusie

Samengevat werd met dit onderzoek een poging gedaan om de reacties van siblings in kaart te brengen naar aanleiding van de coming-out van hun holebibrus(sen) en hoe dit gereflecteerd wordt in het welzijn van deze holebibrus. Siblings van holebi's worden meer bevraagd de laatste tien jaar in onderzoek, maar in Vlaanderen kwam dit onderzoek nog niet sterk naar voor. Siblings (én hun holebibrussen) toonden interesse naar dit masterproefonderzoek, wat toont dat zij ook gehoord willen worden in dit proces. In dit onderzoek vonden we een indicatie voor de samenhang tussen een beter welzijn van de holebi-jongeren indien er steun en acceptatie geboden werd thuis. Een aantal kenmerken bij de siblings speelde een rol in deze reactie, nl. het welzijn van de sibling zelf, hun leeftijd en hun stigmabewustzijn. Deze kenmerken hadden ook een directe samenhang met het welzijn van de holebi-jongeren, vooral het welzijn van de brus en de leeftijd en het geslacht. Verbondenheid hing voornamelijk samen met een groter stigmabewustzijn. Holebi's vertoonden op een directe manier meer welzijn indien ze meer open over de geaardheid en homopositief waren, maar stelden zichzelf ook bloot aan meer pestgedrag en meer depressieve gevoelens naarmate meer mensen weet hadden van de geaardheid. Het zou rond dit thema een meerwaarde vormen als de brussen uitvoeriger bevraagd worden en op een longitudinale manier gevolgd worden met een grotere steekproef. Resultaten uit dit onderzoek kunnen een impact hebben op hoe brussen geholpen kunnen worden in het proces, vooral rond bewustzijn van stigmatisering, aanvaarding en een warme band behouden met de holebi-sibling via open communicatie. Voor holebi's kan het dan weer een manier zijn om angsten te overwinnen, indien ze deze kunnen delen met de vrienden die ze niet kunnen kiezen, maar er wel altijd zullen zijn, namelijk hun broers en zussen.

Referenties

- Aerts, S., Van Houtte, M., Dewaele, A., Cox, N., & Vincke, J. (2012). Sense of belonging in secondary schools: A survey of LGB and heterosexual students in Flanders. *Journal of Homosexuality*, *59*, 90-113. doi: 10.1080/00918369.2012.638548
- Almy, B., Long, K., Lobato, D., Plante, W., Kao, B., & Houck, C. (2015). Perceptions of siblings' sexual activity predict sexual attitudes among at-risk adolescents. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, *22*, 134-139. doi: 10.1097/DBP.0000000000000130
- Balsam, K. F., Beauchaine, R. P., Mickey, R. M., & Rothblum, E. D. (2005). Mental health of lesbian, gay, bisexual, and heterosexual siblings: Effects of gender, sexual orientation, and family. *Journal of Abnormal Psychology*, *114*, 471-476. doi: 10.1037/0021-843X.114.3.471
- Bancroft, J. (2009). *Human sexuality and its problems*. Amsterdam: Elsevier.
- Baumeister, B. F., & Blackhart, G. C. (2007). Three perspectives on gender differences in adolescent sexual development. In R. C. M. E. Engels, M. Kerr, & H. Stattin (Eds.), *Friends, lovers, and groups: Key relationships in adolescence* (pp. 93- 104). New York: Wiley.
- Beaty, L. A. (1999). Identity development of homosexual youth and parental and familial influences on the coming out process. *Adolescence*, *34*, 597-601. doi: <https://www.thefreelibrary.com/IDENTITY+DEVELOPMENT+OF+HOMOSEXUAL+YOUTH+AND+PARENTAL+AND+FAMILIAL...-a060302525>
- Bell, A. P., Weinberg, M. S., & Hammersmith, S. K. (1981). *Sexual preference: Its development in men and women*. Bloomington: Indiana University Press.
- Beyers, W. (2014). *Onderzoeksrapport seksueel gedrag bij jongeren in Vlaanderen*. Niet-gerepubliceerd onderzoeksrapport, Universiteit Gent. Online geraadpleegd via www.voppsy.ugent.be/ontwikkelingspsychologie/masterproef2015.html
- Beyers, W. (2016, December). *Leiden alle wegen naar Rome? Verschillende wegen naar seksuele volwassenheid, hun determinanten en gevolgen: Een longitudinale studie bij Vlaamse jongeren*. Keynote op het Congres Seksuele Gezondheid (SENSOA).
- Blazer, D. G., Kessler, R. C., McGonagle, K. A., & Swartz, M. S. (1994). The prevalence and distribution of major depression in a national community sample: The national comorbidity study. *The American Journal of Psychiatry*, *151*, 979-986. doi: 10.1176/ajp.151.7.979
- Brutsaert, H. (1987). *Gelijke kansen en leerlinggerichtheid in het secundair onderwijs*. Leuven: Amersfoort.

- Brutsaert, H. (2001). *Co-educatie: Studiekansen en kwaliteit van het schoolleven*. Antwerpen: Garant.
- Cass, V. C. (1979). Homosexual identity formation: A theoretical model. *Journal of Homosexuality*, 4, 219-235. doi: 10.1300/J082v04n03_01
- Chung, B.Y. (2001). Work discrimination and coping strategies: Conceptual frameworks for counseling lesbian, gay, and bisexual clients. *The Career Development Quarterly*, 50, 33-44. doi: 10.1002/j.2161-0045.2001.tb00887.x
- Clarke, G. N., Hornbrook, M., Lynch, F., Polen, M., Gale, J., Beardslee, W., O'Connor, E. & Seeley, J. (2001). A Randomized Trial of a Group Cognitive Intervention for Preventing Depression in Adolescent Offspring of Depressed Parents. *Archives of General Psychiatry*, 58, 1127-1134. doi: 10.1001/archpsyc.58.12.1127
- Cox, N., Dewaele, A., van Houtte, M., & Vincke, J. (2011). Stress-related growth, coming out, and internalized homonegativity in lesbian, gay, and bisexual youth. An examination of stress-related growth within the minority stress model. *Journal of Homosexuality*, 58, 117-137. doi: 10.1080/00918369.2011.533631
- Cox, N., Vanden Berghe, W., Dewaele, A., & Vincke, J. (2009). General and minority stress in an LGB population in Flanders. *Journal of LGBT Health Research*, 4, 181-194. doi: 10.1080/15574090802657168
- D'Augelli, A. R., Hershberger, S. L., & Pilkington, N. W. (1998). Lesbian, gay, and bisexual youth and their families: Disclosure of sexual orientation and its consequences. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68, 361-375. doi: 10.1037/h0080345
- de Graaf, H. (2013). Psychoseksuele ontwikkeling. In W. Slot & M. van Aken (Eds.). *Psychologie van de adolescentie: Basisboek* (pp. 233-252). Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- de Graaf, H., Kruijer, H., Acker, J. van, & Meijer, S. (2012). *Seks onder je 25e 2: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: Eburon.
- de Graaf, H., Vanwesenbeeck, I., Meijer, S., Woertman, L., & Meeus, W. (2009). Sexual trajectories during adolescence: Relation to demographic characteristics and sexual risk. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 276-282. doi: 10.1007/s10508-007-9281-1
- de Jong-Bouwmeester, V. (2016). *Vitaliteit als onderdeel van flourishing*. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Positive Psychology and Technology in University of Twente. doi: http://essay.utwente.nl/69595/1/de%20Jong-Bouwmeester_MA_BMS.pdf
- Derkman, M. M. S., Scholte, R. H. J., Veld, W. M. van der, & Engels, R. C. M. E. (2010). Factorial and construct validity of the Sibling Relationship Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*, 26, 277-283. doi: 10.1027/1015-5759/a000037

- Diamond, L. M., & Lucas, S. (2004). Sexual-minority and heterosexual youths' peer relationships: Experiences, expectations, and implications for well-being. *Journal of Research on Adolescence, 14*, 313-340. doi: 10.1111/j.1532-7795.2004.00077.x
- Dillon, F. R., Worthington, R. L., & Moradi, B. (2011). Sexual identity as a universal process. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V. Vignoles (Eds.), *Handbook of identity theory and research* (pp. 649–670). New York: Springer. doi: 10.1007/978-1-4419-7988-9_27
- Dubé, E. M. (2000). The role of sexual behavior in the identification process of gay and bisexual males. *The Journal of Sex Research, 37*, 123-132. doi: 10.1080/00224490009552029
- Elizur, Y., & Ziv, M. (2001). Family support and acceptance, gay male identity formation, and psychological adjustment: A path model. *Family Process, 40*, 125-140. doi: 10.1111/j.1545-5300.2001.4020100125.x
- Ellis, A. L., & Riggle, E. D. B. (1996). *Sexual identity on the job: Issues and services*. New York: Harrington Park Press/Haworth Press.
- Esterberg, K. G. (2002). The bisexual menace: Or, will the real bisexual please stand up? In D. Richardson & S. Seidman (Eds.), *Handbook of lesbian & gay studies* (pp. 215-230). Thousand Oaks: Sage. doi: 10.4135/9781848608269.n14
- Feinstein, B. A., Goldfried, M. R., & Davila, J. (2012). The relationship between experiences of discrimination and mental health among lesbians and gay men: An examination of internalized homonegativity and rejection sensitivity as potential mechanisms. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 80*, 917-927. doi: 10.1037/a0029425
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child Development, 56*, 448–461. doi: 10.2307/1129733
- Griffith, K. H., & Hebl, M. R. (2002). The disclosure dilemma for gay men and lesbians: "Coming out" at work. *Journal of Applied Psychology, 87*, 1191 – 1199. doi: 10.1037//0021-9010.87.6.1191
- Gotlib, I. H., & Joormann, J. (2010). Cognition and depression: Current status and future directions. *Annual Review of Clinical Psychology, 6*, 285-312. doi: 10.1146/annurev.clinpsy.121208.131305
- Hagestad, G. (1996). On-time, off-time, out of time? Reflections on continuity and discontinuity from an illness process. In V. Bengtson (Ed.), *Adulthood and aging: Research on continuities and discontinuities* (pp. 204–222). New York: Springer.
- Harter, S. (1988). *Manual for the Self-Perception Profile for Adolescents*. Denver, CO: University of Denver.

- Hasler, G., Drevets, W. C., Manji, H. K., & Charney, D. S. (2004). Discovering endophenotypes for major depression. *Neuropsychopharmacology*, *29*, 1765-1781. doi: 10.1038/sj.npp.1300506
- Haxhe, S., & D'Amore, S. (2014). Siblings in the coming out process. In Pereira, H. & Costa, P. (Eds.), *Coming-out for LGBT psychology in the current international scenario* (pp. 298-305). Portugal: University of Beira Interior. doi: <https://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/167513/1/ebook1%20-%20coming%20out%20for%20LGBT%20-%20Chapter%2047%20-%20Siblings%20in%20the%20coming%20out%20process%20-%20copie.pdf>
- Herd, G. H., & Koff, B. (2000). *Something to tell you: The road families travel when a child is gay*. New York: Columbia University Press.
- Hilton, A. N. (2014). *Predictors of heterosexual siblings' acceptance of their lesbian or gay sibling of origin*. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy, with a major in Psychology at University of Tennessee. doi: http://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2957&context=utk_graddiss
- Hilton, A. N., & Szymanski, D. M. (2011). Family dynamics and changes in sibling of origin relationship after lesbian and gay sexual orientation disclosure. *Contemporary Family Therapy*, *33*, 291-309. doi: 10.1007/s10591-011-9157-3
- Huang, J., Chen, E. C., & Ponterotto, J. G. (2016). Heterosexual Chinese Americans' experiences of their lesbian and gay sibling's coming out. *Asian American Journal of Psychology*, *7*, 147-158. doi: 10.1037/aap0000051
- Ingram, K. M., Betz, N. E., Mindes, E. J., Schmitt, M. M., & Smith, N. G. (2001). Unsupportive responses from others concerning a stressful life event: Development of the Unsupportive Social Interactions Inventory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *20*, 173-207. doi: 10.1521/jsocp.20.2.173.22265
- Jorm, A. F., Korten, A. E., Rodgers, B., Jacomb, P. A., & Christensen, H. (2002). Sexual orientation and mental health: Results from a community survey of young- and middle-aged adults. *The British Journal of Psychiatry*, *180*, 423-427. doi: 10.1192/bjp.180.5.423
- Kelleher, C. (2009). Minority stress and health: Implications for lesbian, gay, bisexual, transgender, and questioning (LGBTQ) young people. *Counselling Psychology Quarterly*, *22*, 373-379. doi: 10.1080/09515070903334995
- Kosciw, J. G., Palmer, N. A., & Kull, R. M. (2015). Reflecting resiliency: Openness about sexual orientation and/or gender identity and its relationship to well-being and educational outcomes for LGBT students. *American Journal of Community Psychology*, *55*, 167-178. doi: 10.1007/s10464-014-9642-6

- Lasser, J., Ryser, G. R., & Price, L. R. (2010). Development of a lesbian, gay, bisexual visibility management scale. *Journal of Homosexuality*, *57*, 415-428. doi: 10.1080/00918360903543154
- Lasser, J., & Tharinger, D. (2003). Visibility management in school and beyond: A qualitative study of gay, lesbian, bisexual youth. *Journal of Adolescence*, *26*, 233-244. doi: 10.1016/S0140-1971(02)00132-X
- MacLeod, C., Matthews, A., & Tata, P. (1986). Attentional bias in emotional disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, *95*, 15-20. doi: 10.1037/0021-843X.95.1.15
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Social Psychology*, *3*, 551-558. doi: <http://iws2.collin.edu/lstern/JamesMarcia.pdf>
- Markham, C. M., Lormand, D., Gloppen, K. M., Peskin, M. F., Flores, B., Low, B., & House, L. D. (2010). Connectedness as a predictor of sexual and reproductive health outcomes for youth. *Journal of Adolescent Health*, *46*, 23-41. doi : 10.1016/j.jadohealth.2009.11.214
- Mayfield, W. (2001). The development of an internalized homonegativity inventory for gay men. *Journal of Homosexuality*, *41*, 53-76. doi: 10.1300/J082v41n02_04
- Mays, V. M., Chatters, L. M., Cochran, S. D., & Mackness, J. (1998). African American families in diversity-gay men and lesbians as participants in family networks. *Journal of Comparative Family Studies*, *29*, 73-87. doi: <http://www.stat.ucla.edu/~cochran/pdf/AAFamiliesGayLesbianNetworks.pdf>
- McKee, R. W. (2003). *Moments of trust: Sibling responses to the disclosure of a sister's lesbian identity*. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science at Virginia Commonwealth University. doi: <http://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2002&context=etd>
- Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., Houts, R., Poulton, R., Roberts, B. W., Ross, S., Sears, M. R., Thomson, W. M., & Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *108*, 2693-2698. doi: 10.1073/pnas.1010076108
- Mohr, J., & Fassinger, R. (2000). Measuring dimensions of lesbian and gay male experience. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, *33*, 66-90.
- Morris, J. F., & Balsam, K. F. (2003). Lesbian and bisexual women's experiences of victimization: Mental health, revictimization, and sexual identity development. *Journal of Lesbian Studies*, *7*, 67-85. doi: 10.1300/J155v07n04_05
- Morrow, D. (2004). Social work practice with gay, lesbian, bisexual, and transgender adolescents. *Families in Society*, *85*, 91-99. doi: 10.1606/1044-3894.246

- Mustanski, B. & Liu, T. R. (2012). A Longitudinal Study of Predictors of Suicide Attempts Among Lesbian , Gay , Bisexual , and Transgender Youth. *Archives of Sexual Behavior*, 42, 437-448. doi: 10.1007/s10508-012-0013-9
- Noller, P. (2005). Sibling relationships in adolescence: Learning and growing together. *Personal Relationships*, 12, 1-22. doi: 10.1111/j.1350-4126.2005.00099.x
- Parish, W. L., Luo, Y., Stolzenberg, R., Laumann, E. O., Farrer, G., & Pan, S. (2007). Sexual practices and sexual satisfaction: A population based study of Chinese urban adults. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 5-20. doi: 10.1007/s10508-006-9082-y
- Pinel, E. C. (1999). Stigma consciousness: The psychological legacy of social stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 114-128. doi: 10.1037//0022-3514.76.1.114
- Radloff, L. S. (1977). The CES-D scale: A self report depression scale for research in the general population. *Applied Psychological Measurements*, 1, 385-401. doi: 10.1177/014662167700100306
- Ragins, B. R. (2008). Disclosure disconnects: Antecedents and consequences of disclosing invisible stigmas across life domains. *Academy of Management Review*, 33, 194-215. doi: 10.5465/AMR.2008.27752724
- Roberts, R. E., & Sobhan, M. (1992). Symptoms of depression in adolescence: A comparison of Anglo, African, and Hispanic Americans. *Journal of Youth and Adolescence*, 21, 639-651. doi: 10.1007/BF01538736
- Rowen, C. J. & Malcolm, J. P. (2002). Correlates of internalized homophobia and homosexual identity formation in a sample of gay men. *Journal of—Homosexuality*, 43, 77-92. doi: 10.1300/J082v43n02_05
- Ryan, R. M., & Frederick, C. M. (1997). On energy, personality and health: Subjective vitality as a dynamic reflection of well-being. *Journal of Personality*, 65, 529-565. doi: 10.1111/j.1467-6494.1997.tb00326.x
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78. doi: 10.1037/110003-066X.55.1.68
- Savin-Williams, R. C., & Diamond, L. M. (2000). Sexual identity trajectories among sexual-minority youths: Gender comparisons. *Archives of Sexual Behavior*, 29, 607-627. doi: 10.1023/A:1002058505138
- Schwarz, N., & Clore, G. (1983). Mood, misattribution, and judgements of well-being: Informative and directive functions of affective states. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 513-523. doi: 10.1037/0022-3514.45.3.513

- Simpson, J. A., Rholes, W. S., & Nelligan, J. S. (1992). Support seeking and support giving within couples in an anxiety-provoking situation: The role of attachment styles. *Journal of Personality and Social Psychology*, *62*, 434-446. doi: 10.1037/0022-3514.62.3.434
- Skala, K., & Bruckner, T. (2014). Beating the odds: An approach to the topic of resilience in children and adolescents. *Neuropsychiatrie: Klinik, Diagnostik, Therapie und Rehabilitation*, *28*, 208-217. doi: 10.1007/s40211-014-0125-7
- Stice, E., Ragan, J., & Randall, P. (2004). Prospective relations between social support and depression: Differential direction of effects for parent and peer support? *Journal of Abnormal Psychology*, *113*, 155-159. doi: 10.1037/0021-843X.113.1.155
- Stocker, C. M., Lanthier, R. P., & Furman, W. (1997). Sibling relationships in early adulthood. *Journal of Family Psychology*, *11*, 210-221. doi: 10.1037/0893-3200.11.2.210
- Symons, K., Van Houtte, M., & Vermeersch, H. (2013). De seksuele start. In A. Buysse, M. Caen, A. Dewaele, P. Enzlin, J. Lievens, G. T'Sjoen, M. Van Houtte, & H. Vermeersch (Eds.), *Seksuele gezondheid in Vlaanderen* (pp. 119-153). Gent: Academia Press.
- Taniguchi, H., & Ura, M. (2002). Support reciprocity and depression among elementary school and high school students. *Japanese Psychological Research*, *44*, 247-253. doi: 10.1111/1468-5884.t01-1-00027
- Toomey, R. B., Richardson, R. A. (2009). Perceived sibling relationships of sexual minority youth. *Journal of Homosexuality*, *56*, 849-860. doi: 10.1080/00918360903187812
- Treboux, D., & Busch-Rossnagel, N. A. (1990). Social network influences on adolescent sexual attitudes and behaviors. *Journal of Adolescent Research*, *5*, 175-189. doi: 10.1177/074355489052005
- Treffers, P. D. A., Goedhart, A.W., Veerman, J. W., van den Bergh, B. R. H., Ackaert, L., & de Rycke, L. (2002). *Manual of the Self Perception Profile for adolescents, SPPA*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Troiden, R. R. (1988). Homosexual identity development. *Journal of Adolescent Health Care*, *9*, 105-113. doi: 10.1016/0197-0070(88)90056-3
- Tucker, C. J., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2008). Links between older and younger adolescent siblings' adjustment: The moderating role of shared activities. *International Journal of Behavioral Development*, *32*, 152-160. doi: 10.1177/0165025407087214
- Van Heeringen, C., & Vincke, J. (2000). Suicidal acts and ideation in homosexual and bisexual young people: A study of prevalence and risk factors. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *35*, 494-499. doi: 10.1007/s001270050270

- van Wijk, E., van de Meerendonk, B., Bakker, F., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Moderne homonegativiteit: De constructie van een meetinstrument voor het meten van hedendaagse reacties op zichtbare homoseksualiteit in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*, *29*, 19-27.
- Vaughan, M. D. (2007). *Coming out growth: Conceptualizing and assessing experiences of stress-related growth associated with coming out as lesbian or gay*. Unpublished doctoral dissertation, University of Akron. doi: rws_etd/document/get/akron1185147782/inline
- Vaughan, M. D., & Waehler, C. A. (2010). Coming out growth: Conceptualizing and measuring stress-related growth associated with coming out to others as a sexual minority. *Journal of Adult Development*, *17*, 94-109. doi: 10.1007/s10804-009-9084-9
- Watzlawick, P., Beavin, J. H., Jackson, D. D. (2000). Bern: Hogrefe Verlag.
- Witcombe-Hayes, S. (2014). *Siblings, sexualities, and secrets: Exploring the sibling coming out experience*. A thesis submitted in fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy at Cardiff University. doi: <https://orca.cf.ac.uk/73368/1/Sarah%20Witcombe-Hayes%20Final%20Thesis.pdf>
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Soli, A. (2011). Theoretical perspectives on sibling relationships. *Journal of Family Theory & Review*, *3*, 124-139. doi: 10.1111/j.1756-2589.2011.00087.x
- White, M., & Epston, D. (1990). *Narrative Means to Therapeutic Ends*. New York: W.W. Norton.
- Wood, W., & Kallgren, C. A. (1988). Communicator attributes and persuasion: Recipients access to attitude-relevant information in memory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *14*, 172-182. doi: 10.1177/0146167288141017
- Worthington, R. L., Savoy, H. B., Dillon, F. R., & Vernaglia, E. R. (2002). Heterosexual identity development: A multidimensional model of individual and social identity. *The Counseling Psychologist*, *30*, 496-531. doi: 10.1177/0010000203004

Bijlagen

Bijlage 1. Vragenlijst voor holebi-jongeren.

Beste jongere,

Tijdens de adolescentie wordt de eigen seksuele identiteit ons steeds meer duidelijk. Zeker voor holebi-jongeren is de ontwikkeling van de seksuele identiteit een uitdaging. In dit onderzoek willen we nagaan **hoe jongeren het proces van coming out beleven en hoe de reacties van de broers en zussen hierop zijn**.

In wat volgt peilen we eerst naar achtergrondgegevens (leeftijd, geslacht, etc.). Daarna volgen er enkele vragenlijsten. Bij deze vragenlijsten staan er instructies. Lees deze goed en probeer dan **alle vragen te beantwoorden**. Indien je een fout antwoord hebt gegeven, duid dan gewoon een ander antwoord aan.

Sommige vragen gaan over je **broer of zus**. Dit is de broer of zus **die qua leeftijd het dichtste bij u staat** en aan wie jij ook de link met de vragenlijst hebt doorgestuurd. Vergeet dit laatste niet!

Vul de vragen **eerlijk** in. Je antwoorden zijn pas dan bruikbaar als ze jou zo goed mogelijk beschrijven. De gegevens worden **volledig anoniem** verwerkt. Jouw antwoorden worden ook enkel gebruikt voor dit onderzoek en worden niet doorgegeven aan anderen.

Invullen van de volledige lijst zal zeker niet meer dan 35 minuten van je tijd vragen. **Inloggen** doe je met de **code** die je kreeg via de e-mail.

We bedanken je van harte voor je medewerking!

Emma Dejonghe, Prof. Wim Beyers & Prof. Alexis Dewaele

ACHTERGONDGEGEVENS

Mijn seksuele voorkeur

Duid met de slider op onderstaande lijn aan in welke mate je seksuele voorkeur uitgaat naar je eigen of het andere geslacht. Meer naar links betekent een sterkere voorkeur voor je eigen geslacht, meer naar rechts een sterkere voorkeur voor het andere geslacht. Mijn **seksuele voorkeur** gaat uit naar...

1 mijn eigen geslacht 100 het andere geslacht

Aan wie binnen het gezin **vertelde je het eerst** over je seksuele voorkeur? Kies uit onderstaande lijst.

- Mijn moeder
- Mijn vader
- Mijn oudere broer
- Mijn jongere broer
- Mijn oudere zus
- Mijn jongere zus
- Ik vertelde het nog aan niemand.

Waarom vertelde je het eerst aan deze persoon? **Omschrijf kort**. Als je het nog aan niemand vertelde, omschrijf dan ook kort waarom.

Mijn geslacht

Duid met de slider op onderstaande lijn aan in welke mate je jezelf een meisje of **vrouw** voelt, of een jongen of **man**. Meer naar links betekent dat je jezelf meer meisje/vrouw voelt en, meer naar rechts dat je jezelf meer jongen/man voelt. **Ik voel mij...**

1 een meisje/vrouw 100 een jongen/man

Mijn **leeftijd** is ... jaar en ... maanden.

Hoeveel kinderen zijn er in het gezin waarin jij leeft?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- Meer dan 7

Ik ben in de **rij van kinderen** thuis de ...

- Oudste
- 2^e
- 3^e
- 4^e
- 5^e
- 6^e
- 7^e
- Anders, namelijk...

BIJ MIJ THUIS

(Ouderlijke Aanmoediging; Brutsaert, 2001)

De volgende stellingen gaan over **hoe de andere gezinsleden** thuis **met jou omgaan**. **Beantwoord** ze met een score tussen 1 en 5.

	1	2	3	4	5
	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Neutraal	Akkoord	Volledig akkoord
1) Thuis durven ze mij belachelijk maken in het bijzijn van andere mensen.	1	2	3	4	5
2) Als ik iets wil vertellen, doen ze thuis alsof ze mij niet horen.	1	2	3	4	5
3) Thuis aanvaarden ze mij zoals ik ben.	1	2	3	4	5
4) Thuis geven ze mij het gevoel dat ik niet beantwoord aan hun verwachtingen.	1	2	3	4	5
5) Ik heb het gevoel dat ze thuis heel weinig om mij geven.	1	2	3	4	5
6) Thuis zien ze alleen mijn fouten.	1	2	3	4	5
7) Ik denk dat ze thuis geloven dat ik niets goed kan doen.	1	2	3	4	5

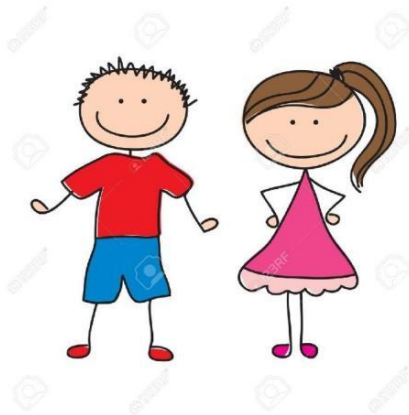
MIJN BROER of ZUS en IK

(SCS; Toomey & Richardson, 2009)

Relaties tussen broers en zussen zijn meestal warm en ondersteunend, maar soms is er ook ruzie of conflict. De volgende vragen peilen naar hoe vaak jij met je broer of zus ruzie hebt. **Beantwoord** ze met een score tussen 1 en 5.

1	2	3	4	5
Nooit	Nauwelijks	Soms	Veel	Heel veel

- 1) Hoe vaak beledigen jij en je broer/zus elkaar en schelden jullie elkaar uit? **1 2 3 4 5**
- 2) Hoe vaak zijn jij en deze broer/zus gemeen tegen elkaar? **1 2 3 4 5**
- 3) Hoe vaak nemen jij en je broer/zus het tegen elkaar op? **1 2 3 4 5**
- 4) Hoe vaak worden jij en deze broer/zus boos op elkaar of hebben jullie ruzie met elkaar? **1 2 3 4 5**
- 5) Hoe vaak proberen jij en je broer/zus elkaar met dingen te overtreffen? **1 2 3 4 5**
- 6) Hoe vaak zijn jij en deze broer/zus het niet met elkaar eens of kibbelen jullie met elkaar? **1 2 3 4 5**

OPENHEID OVER MIJN HOLEBI-ZIJN

(VMS; Lasser, 2010)

Duid met de slider op onderstaande lijn aan in welke mate je **open bent** over je **holebi-zijn**. Meer naar **links** betekent dat je nog **aan niemand verteld** hebt dat je holebi bent (gesloten). Meer naar **rechts** betekent dat je **aan iedereen vertelt** dat jij holebi bent (open). Je kan natuurlijk ook een getal tussen 1 en 100 aanduiden. Ik ben ... over mijn holebi-zijn.

1 helemaal gesloten 100 helemaal open

In welke mate ga je **akkoord** met volgende **uitspraken**? Beantwoord ze met een score tussen 1 en 6.

1	2	3	4	5	6
Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Eerder niet akkoord	Eerder wel akkoord	Akkoord	Helemaal wel akkoord

- 1) Ik wil dat mijn kennissen weten dat ik holebi ben. **1 2 3 4 5 6**
- 2) Als er iemand naar mijn seksuele voorkeur vraagt, probeer ik de vraag te ontwijken. **1 2 3 4 5 6**
- 3) Ik vind het leuk om met andere holebi's over seksualiteit te praten. **1 2 3 4 5 6**
- 4) Het is belangrijk dat andere mensen weten dat ik holebi ben. **1 2 3 4 5 6**
- 5) Ik maak mensen duidelijk dat ik holebi ben door mijn gedrag. **1 2 3 4 5 6**
- 6) Als ik nieuwe mensen ontmoet, wil ik niet dat ze weten dat ik holebi ben. **1 2 3 4 5 6**
- 7) Ik vind het bevrijdend om er openlijk voor uit te komen dat ik holebi ben. **1 2 3 4 5 6**
- 8) Ik vind het belangrijk dat mijn collega's mijn seksuele geaardheid kennen. **1 2 3 4 5 6**
- 9) Ik vermijd gesprekken over seksuele geaardheid. **1 2 3 4 5 6**
- 10) Ik ben bang dat anderen me zullen afwijzen als ze mijn seksuele geaardheid ontdekken. **1 2 3 4 5 6**
- 11) Ik voel me op mijn gemak als ik over mijn seksuele geaardheid praat. **1 2 3 4 5 6**

- 12) Ik doe mijn best om mijn seksuele geaardheid privé te houden. **1 2 3 4 5 6**
- 13) Ik vind het in sommige omgevingen meer gepast om open te zijn over mijn seksuele geaardheid dan in andere. **1 2 3 4 5 6**
- 14) Ik houd mijn seksuele geaardheid voor mezelf. **1 2 3 4 5 6**

Wie heeft **weet van je homo- of biseksuele gevoelens**? Beantwoord ze met een score tussen 1 en 7.

1	2	3	4	5	6	7
Weet/w eten het zeker niet	Kan/ku nnen het weten, maar nooit over gepraat	Weet/wet en het waarschij nlijk, maar nooit over gepraat	Weet/wet en het waarschij nlijk, maar nog niet zoveel over gepraat	Weet/w eten het zeker, maar nog niet veel over gepraat	Weet/w eten het zeker en soms over gepraat	Weet/w eten het zeker

- 1) Mijn moeder **1 2 3 4 5 6 7**
- 2) Mijn vader **1 2 3 4 5 6 7**
- 3) Mijn broer(s) en zus(sen) **1 2 3 4 5 6 7**
- 4) Mijn familie **1 2 3 4 5 6 7**
- 5) Mijn vrienden **1 2 3 4 5 6 7**
- 6) Mijn klasgenoten **1 2 3 4 5 6 7**
- 7) Mijn leerkrachten **1 2 3 4 5 6 7**
- 8) Mensen op het internet **1 2 3 4 5 6 7**

REACTIE VAN JE BROER OF ZUS

(USI; Ingram et al., 2001)

Hoe **reageerde je broer of zus** (of hoe denk jij dat hij/zij zou reageren) als je met hem/haar sprak (of zou spreken) **over je holebi-zijn**? Beantwoord met een score tussen 1 en 4.

1	2	3	4
Hij/zij reageerde nooit op deze manier, of zou dat nooit doen	Hij/zij reageerde soms op deze manier, of zou dat soms doen	Hij/zij reageerde vaak op deze manier, of zou dat vaak doen	Hij/zij reageerde altijd op deze manier, of zou dat altijd doen

HIJ/ZIJ...

1) wilde er niets over horen.	1	2	3	4
2) weigerde mij serieus te nemen.	1	2	3	4
3) veranderde van onderwerp tijdens het gesprek.	1	2	3	4
4) weigerde om steun te bieden als ik die vroeg.	1	2	3	4
5) zei dat ik moest stoppen met erover na te denken en het gewoon moest vergeten.	1	2	3	4
6) zei dat ik sterk moest zijn en dat ik er me geen zorgen over moest maken.	1	2	3	4
7) zei dat ik me moest concentreren op het heden of de toekomst en dat ik het verleden moest vergeten.	1	2	3	4
8) zei dat ik overdreven reageerde als ik het erover had.	1	2	3	4
9) zei me dat ik er de positieve kant van moest inzien.	1	2	3	4
10) zei dat ik verantwoordelijk was voor alles.	1	2	3	4
11) was teleurgesteld in mij.	1	2	3	4
12) zei dat ik het mezelf allemaal aandeed en nu de gevolgen maar moest dragen.	1	2	3	4

HOE BELEEF IK MIJN HOLEBI-ZIJN?

(IHNI; Mayfield, 2001)

Hieronder staan een aantal stellingen over **hoe jij je holebi-zijn beleeft**. Duid aan in hoeverre je **akkoord** gaat **met deze stellingen**. Gebruik daarbij volgende schaal van 1 tot 7. Een score daar tussenin kan natuurlijk ook.

1	2	3	4	5	6	7
Helemaal niet akkoord						Helemaal akkoord

1) Ik maak me nooit zorgen over het feit dat mijn gedrag gezien zou kunnen worden als typisch homo of typisch lesbienne.	1	2	3	4	5	6	7
2) De meeste hetero's veroordelen holebi's niet op basis van hun seksuele geaardheid.	1	2	3	4	5	6	7
3) Mijn seksuele geaardheid beïnvloedt niet hoe hetero's met me omgaan.	1	2	3	4	5	6	7
4) Ik denk bijna nooit na over het feit dat ik holebi ben als ik praat met hetero's.	1	2	3	4	5	6	7
5) Mijn seksuele geaardheid beïnvloedt niet hoe mensen me behandelen.	1	2	3	4	5	6	7
6) Ik denk vaak dat hetero's oneerlijk beschuldigd worden angst en afkeer te ervaren tegenover holebi's.	1	2	3	4	5	6	7
7) De meeste hetero's hebben er problemen mee om holebi's te zien als hun gelijken.	1	2	3	4	5	6	7

HOE DENK JIJ OVER HOLEBI-ZIJN?

(SCQ; Pinel, 1999)

Kan je aangeven **in welke mate je het eens bent** met elk van de volgende **uitspraken**? Beantwoord ze met een score tussen 1 en 5.

1	2	3	4	5
Helemaal oneens	Eerder oneens	Noch eens, noch oneens	Eerder eens	Helemaal eens

1) Er is in het algemeen teveel aandacht voor homoseksualiteit.	1	2	3	4	5
2) Holebi's moeten niet zo overdrijven.	1	2	3	4	5
3) Als holebi's net zo behandeld willen worden als iedereen, moeten ze niet zo veel drukte maken over hun seksuele voorkeur.	1	2	3	4	5
4) Holebi's zijn abnormaal.	1	2	3	4	5
5) Kinderen in België zouden moeten leren dat het normaal is om holebi te zijn.	1	2	3	4	5
6) Ik vind dat gelijke rechten voor holebi's een bedreiging zijn voor onze normen en waarden.	1	2	3	4	5

HOE IK ME DE LAATSTE TIJD VOEL

(SVS: Ryan & Frederick, 1997)

De onderstaande stellingen hebben betrekking op hoe jij je **de laatste tijd voelt**. Geef aan **in welke mate** deze uitspraak **correct** is voor jezelf. Duid het cijfer aan dat voor jou het meest van toepassing is. Beantwoord met een score tussen 1 en 5.

1	2	3	4	5
Helemaal niet waar	Niet waar	Af en toe waar	Waar	Helemaal waar

1) De laatste tijd voel ik me wakker en alert.	1	2	3	4	5
2) De laatste tijd voel ik me levendig.	1	2	3	4	5
3) Ik voel me de laatste weken zeer energiek.	1	2	3	4	5
4) Ik voel me zo levendig dat ik zelfs zou kunnen barsten van energie.	1	2	3	4	5
5) De laatste weken heb ik veel energie en creativiteit.	1	2	3	4	5

- 6) Ik voel me de laatste weken futloos. **1 2 3 4 5**
- 7) Ik kijk uit naar iedere nieuwe dag in mijn leven. **1 2 3 4 5**

ME, MYSELF AND I
(CBSA : Treffers et al., 2002)

Lees zorgvuldig elk van de **uitspraken** die nu volgen. Dan beslis je in welke mate de uitspraak **waar is voor jou**. Duid één cijfer aan. De cijfers hebben volgende betekenis:

1	2	3	4	5
Helemaal niet waar	Niet waar	Af en toe waar	Waar	Helemaal waar

- 1) Ik ben vaak teleurgesteld in mezelf. **1 2 3 4 5**
- 2) Ik ben niet tevreden over de manier waarop ik leef. **1 2 3 4 5**
- 3) Ik zou vaak liever iemand anders zijn. **1 2 3 4 5**
- 4) Ik ben best tevreden met hoe ik ben. **1 2 3 4 5**
- 5) Ik ben best tevreden met mezelf. **1 2 3 4 5**

MIJN DENKEN EN DOEN GEDURENDE DE LAATSTE WEEK
(CES-D 12; Radloff, 1977)

Duid bij elke uitspraak het cijfer aan dat het beste weergeeft **hoe vaak** jij je **zo gevoeld** hebt, **gedurende de laatste week**. De betekenis van de cijfers is:

1	2	3	4
Zelden of nooit (minder dan 1 dag)	Soms, af en toe (1 of 2 dagen)	Vaak (3 of 4 dagen)	Meestal of altijd (5 tot 7 dagen)

GEDURENDE DE LAATSTE WEEK...

- 1) voelde ik me net zo goed als de anderen. **1 2 3 4**
- 2) kon ik er moeilijk mijn gedachten bijhouden, als ik met iets bezig was. **1 2 3 4**
- 3) voelde ik mij gedgeprimeerd (depressief). **1 2 3 4**
- 4) kostte alles wat ik deed moeite. **1 2 3 4**
- 5) had ik vertrouwen in de toekomst. **1 2 3 4**

6) heb ik slecht geslapen.	1	2	3	4
7) was ik goedgezind.	1	2	3	4
8) waren de mensen onvriendelijk.	1	2	3	4
9) genoot ik van het leven.	1	2	3	4
10) had ik huilbuien.	1	2	3	4
11) had ik het gevoel dat men een hekel aan mij had.	1	2	3	4
12) geraakte ik niet op gang.	1	2	3	4

Bedankt voor de medewerking! Indien u nog opmerkingen heeft, kan u deze hier opschrijven.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bijlage 2. Vragenlijst voor brussen.

Beste broer of zus,

Tijdens de adolescentie wordt de eigen seksuele identiteit ons steeds meer duidelijk. Zeker voor holebi-jongeren is de ontwikkeling van de seksuele identiteit een uitdaging.

In dit onderzoek willen we nagaan **hoe jongeren het proces van coming out beleven en hoe de reacties van de broers en zussen hierop zijn.**

Jij kreeg deze vragenlijst doorgestuurd van je broer of zus die holebi is. Graag vragen wij ook uw deelname aan dit onderzoek!

In wat volgt peilen we eerst naar achtergrondgegevens (leeftijd, geslacht, etc.). Daarna volgen er enkele vragenlijsten. Bij deze vragenlijsten staan er instructies. Lees deze goed en probeer dan **alle vragen te beantwoorden**. Indien je een fout antwoord hebt gegeven, duid dan gewoon een ander antwoord aan.

Vul de vragen **eerlijk** in. Je antwoorden zijn pas dan bruikbaar als ze jou zo goed mogelijk beschrijven. De gegevens worden **volledig anoniem** verwerkt. Jouw antwoorden worden ook enkel gebruikt voor dit onderzoek en worden niet doorgegeven aan anderen.

Invullen van de volledige lijst zal zeker niet meer dan 20 minuutjes van je tijd vragen.

Inloggen doe je met de **code** die je kreeg via de e-mail.

We bedanken je van harte voor je medewerking!

Emma Dejonghe, Prof. Wim Beyers & Prof. Alexis Dewaele

ACHTERGONDGEGEVENS

Mijn seksuele voorkeur

Duid met de slider op onderstaande lijn aan in welke mate je seksuele voorkeur uitgaat naar je eigen of het andere geslacht. Meer naar links betekent een sterkere voorkeur voor je eigen geslacht, meer naar rechts een sterkere voorkeur voor het andere geslacht. Mijn **seksuele voorkeur** gaat uit naar...

1 mijn eigen geslacht 100 het andere geslacht

Mijn geslacht

Duid met de slider op onderstaande lijn aan in welke mate je jezelf een meisje of **vrouw** voelt, of een jongen of **man**. Meer naar links betekent dat je jezelf meer meisje/vrouw voelt en, meer naar rechts dat je jezelf meer jongen/man voelt. **Ik voel mij...**

1 een meisje/vrouw 100 een jongen/man

Mijn **leeftijd** is ... jaar en ... maanden.

Ik ben in de **rij van kinderen** thuis de ...

- Oudste
- 2^e
- 3^e
- 4^e
- 5^e
- 6^e
- 7^e
- Anders, namelijk...

Hoelang weet jij al dat jouw **broer/zus holebi** is? ... jaar en ... maanden.

MIJN SEKSUELE ERVARING

(Beyers, ..?)

De volgende vragen hebben betrekking op **seksueel gedrag**. Geef je aan of je al **ervaring met elk van de gedragingen** hieronder (ja / neen).

0	1
Neen, nog geen ervaring	Ja, al wel ervaring

1) kussen op de mond	0	1
2) seksuele opwindning (fantasie)	0	1

3) masturberen (zelfbevrediging)	0	1
4) tongkussen	0	1
5) voelen en strelen boven de kleren	0	1
6) voelen en strelen onder de kleren	0	1
7) betasten van elkaars geslachtsdelen	0	1
8) iemand aftrekken of afgetrokken worden	0	1
9) iemand vingeren of gevingerd worden	0	1
10) geslachtsgemeenschap hebben (seks)	0	1
11) iemand pijpen of gepijpt worden	0	1
12) iemand beffen of gebeft worden	0	1
13) anale seks	0	1

HOE DENK JIJ OVER HOLEBI-ZIJN?

(IHNI; Mayfield, 2001)

Kan je aangeven **in welke mate** je het **eens bent** met elk van de volgende uitspraken? Beantwoord ze met een score tussen 1 en 5.

	1	2	3	4	5
	Helemaal oneens	Eerder oneens	Noch eens, noch oneens	Eerder eens	Helemaal eens
1) Er is in het algemeen teveel aandacht voor homoseksualiteit.	1	2	3	4	5
2) Holebi's moeten niet zo overdrijven.	1	2	3	4	5
3) Als holebi's net zo behandeld willen worden als iedereen, moeten ze niet zo veel drukte maken over hun seksuele voorkeur.	1	2	3	4	5
4) Holebi's zijn abnormaal.	1	2	3	4	5
5) Kinderen in België zouden moeten leren dat het normaal is om holebi te zijn.	1	2	3	4	5
6) Ik vind dat gelijke rechten voor holebi's een bedreiging zijn voor onze normen en waarden.	1	2	3	4	5

HOE IK ME DE LAATSTE TIJD VOEL

(SVS: Ryan & Frederick, 1997)

De onderstaande stellingen hebben betrekking op **hoe jij je de laatste tijd voelt**. Geef aan **in welke mate** deze uitspraak **correct** is voor jezelf. Duid het cijfer aan dat voor jou het meest van toepassing is. Beantwoord met een score tussen 1 en 5.

1	2	3	4	5
Helemaal niet waar	Niet waar	Af en toe waar	Waar	Helemaal waar

- 1) De laatste tijd voel ik me wakker en alert. **1 2 3 4 5**
- 2) De laatste tijd voel ik me levendig. **1 2 3 4 5**
- 3) Ik voel me de laatste weken zeer energiek. **1 2 3 4 5**
- 4) Ik voel me zo levendig dat ik zelfs zou kunnen barsten van energie. **1 2 3 4 5**
- 5) De laatste weken heb ik veel energie en creativiteit. **1 2 3 4 5**
- 6) Ik voel me de laatste weken futloos. **1 2 3 4 5**
- 7) Ik kijk uit naar iedere nieuwe dag in mijn leven. **1 2 3 4 5**

ME, MYSELF AND I

(CBSA : Treffers et al., 2002)

Lees zorgvuldig elk van de uitspraken die nu volgen. Dan beslis je **in welke mate** de uitspraak **waar is voor jou**. Duid één cijfer aan. De cijfers hebben volgende betekenis:

1	2	3	4	5
Helemaal niet waar	Niet waar	Af en toe waar	Waar	Helemaal waar

- 1) Ik ben vaak teleurgesteld in mezelf. **1 2 3 4 5**
- 2) Ik ben niet tevreden over de manier waarop ik leef. **1 2 3 4 5**
- 3) Ik zou vaak liever iemand anders zijn. **1 2 3 4 5**
- 4) Ik ben best tevreden met hoe ik ben. **1 2 3 4 5**
- 5) Ik ben best tevreden met mezelf. **1 2 3 4 5**

MIJN DENKEN EN DOEN GEDURENDE DE LAATSTE WEEK

(CES-D 12; Radloff, 1977)

Duid bij elke uitspraak het cijfer aan dat het beste weergeeft **hoe vaak** jij je **zo gevoeld** hebt, **gedurende de laatste week**. De betekenis van de cijfers is:

1	2	3	4
Zelden of nooit (minder dan 1 dag)	Soms, af en toe (1 of 2 dagen)	Vaak (3 of 4 dagen)	Meestal of altijd (5 tot 7 dagen)

GEDURENDE DE LAATSTE WEEK...

1) voelde ik me net zo goed als de anderen.	1	2	3	4
2) kon ik er moeilijk mijn gedachten bijhouden, als ik met iets bezig was.	1	2	3	4
3) voelde ik mij gedepimeerd (depressief).	1	2	3	4
4) kostte alles wat ik deed moeite.	1	2	3	4
5) had ik vertrouwen in de toekomst.	1	2	3	4
6) heb ik slecht geslapen.	1	2	3	4
7) was ik goedgezind.	1	2	3	4
8) waren de mensen onvriendelijk.	1	2	3	4
9) genoot ik van het leven.	1	2	3	4
10) had ik huilbuien.	1	2	3	4
11) had ik het gevoel dat men een hekel aan mij had.	1	2	3	4
12) geraakte ik niet op gang.	1	2	3	4

Bedankt voor de medewerking! Indien u nog opmerkingen heeft, kan u deze hier opschrijven.

.....

.....

.....

.....

.....

.....